

**Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə
İnternet istifadəçiləri üçün İnsan Hüquqları Bələdçisinə dair
Təvsiyəsi CM/Rec(2014)6**

(16 aprel 2014-cü il tarixində Nazirlər Komitəsi tərəfindən nazir müavinlərinin 1197-ci görüşündə qəbul edilmişdir)

1. Avropa Şurasının üzv Dövlətləri yurisdiksiyaları altında olan hər bir kəsin Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasında (ETS № 5, Konvensiya) təsbit edilmiş insan hüquqları və əsas azadlıqlarını təmin etmək öhdəliyi daşıyır. Bu öhdəlik İnternetdən istifadə kontekstində də keçərlidir. Avropa Şurasının ifadə azadlığı hüququ, informasiya əldə etmək, toplaşmaq azadlığı hüququ, kibercinayətdən qorunma və şəxsi həyata hörmət və fərdi məlumatların qorunması hüququnu əhatə edən digər konvensiya və sənədləri də mövcuddur.

2. Dövlətlərin insan hüquqlarına hörmət etmək, onları qorumaq və dəstəkləmək öhdəliklərinə özəl şirkətlərə nəzarət də daxildir. Universal və ayrılmaz insan hüquqları və onlarla əlaqəli standartlar istənilən özəl sektor subyekti tərəfindən İnternet istifadəçilərinə tətbiq edilən ümumi müddəalar və şərtlər üzərində üstünlüyə malikdir.

3. İnternetin ictimai xidmət dəyəri var. İnsanlar, icmalar, dövlət orqanları və özəl şirkətlər öz fəaliyyətlərini həyata keçirmək üçün İnternetə etibar edir və onların İnternet xidmətlərinin əlçatan olmasına, ayrışdırılıya yol verilmədən təmin edilməsinə, sərfəli, təhlükəsiz, etibarlı və davamlı olmasına dair qanuni gözləntiləri olur. Bundan əlavə, İnternetdən istifadə zamanı heç bir kəs öz insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının təmin edilməsində qanunsuz, zəruri olmayan və ya qeyri-proporsional müdaxiləyə məruz qalmamalıdır.

4. İstifadəçilər, hüquq və azadlıqları məhdudlaşdırıldıqda və ya onlara müdaxilə edildikdə, onlayn rejimdə insan hüquqlarını başa düşmək və səmərəli şəkildə həyata keçirmək üçün dəstək almalıdırlar. Bu dəstəyə səmərəli vasitələrə çıxışa dair bələdçi daxil olmalıdır. İnternetin dövlət işlərinin həyata keçirilməsi zamanı şəffaflıq və cavabdehlik üçün təmin etdiyi imkanlar baxımından, istifadəçilər demokratik həyatda iştirak etmək üçün İnternetdən istifadə etmək səlahiyyətinə malik olmalıdırlar.

5. Mövcud insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının oflayn və onlayn rejimdə bərabər tətbiqini təmin etmək üçün Nazirlər Komitəsi Avropa Şurasının Nizamnaməsinin 15.b-ci maddəsinin müddəalarına əsasən tövsiyə edir ki, üzv Dövlətlər:

5.1. Əlavədə müəyyən edildiyi kimi, İnternet istifadəçiləri üçün insan hüquqlarına dair Bələdçini vətəndaşlar, dövlət orqanları və özəl sektor subyektləri arasında fəal şəkildə təşviq etsinlər və istifadəçilərə öz insan hüquqları və əsas azadlıqlarını onlayn rejimdə tam həyata keçirmək imkanı yaratmaq üçün onların tətbiqi ilə bağlı konkret addımlar atsınlar;

5.2. İnternetdə hüquq və azadlıqların, xüsusilə Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin müvafiq presedent hüququ baxımından Konvensiya ilə uyğun olmayan hüquq və azadlıqların həyata keçirilməsi ilə bağlı məhdudiyyətləri qiymətləndirsinlər, müntəzəm olaraq nəzərdən keçirsinlər və lazım gəldikdə aradan qaldırsınlar. Hər hansı məhdudiyyət qanunda nəzərdə tutulmalı, legitim məqsədin təmin olunması üçün demokratik cəmiyyətdə zəruri olmalı və legitim məqsədə proporsional olmalıdır;

5.3. İnternet istifadəçilərinin hüquq və azadlıqları məhdudlaşdırıldıqda və ya onlar hüquqlarının pozulduğuna inandıqda, onların səmərəli vasitələrə çıxışının olmasını təmin etsinlər. Bu, əlaqədar təşkilatlar, şəxslər və icmalar arasında koordinasiyanın və əməkdaşlığın gücləndirilməsini tələb edir. Bu, həmçinin özəl sektor subyektləri və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının cəlb edilməsini və onlarla səmərəli əməkdaşlığı zəruri edir. Milli kontekstdən asılı olaraq, bura məlumatların qorunması orqanları, milli insan hüquqları təşkilatları (ombudsmanlar kimi), məhkəmə prosedurları və qaynar xətlər tərəfindən təmin edilən təminat mexanizmləri də daxil ola bilər;

5.4. Digər Dövlət və qeyri-Dövlət subyektləri ilə Avropa Şurası çərçivəsində və onun hüddudlarından kənarda İnternetdə insan hüquqlarının və əsas azadlıqların qorunmasına təsir edən standartlar və prosedurlarla bağlı koordinasiyanı dəstəkləsinlər;

5.5. Özəl sektoru, "Biznes və İnsan Hüquqlarına dair Əsas Prinsiplər: Birləşmiş Millətlər Təşkilatının 'Müdafiə, Hörmət və Məhkəmə Müdafiə Vasitəsi' Çərçivəsinin icra edilməsi" sənədinə uyğun olaraq, sosial öhdəliklərinin, xüsusilə onların şəffaflığının və cavabdehliyinin həyata keçirilməsində müvafiq Dövlət orqanları və vətəndaş cəmiyyəti ilə səmimi dialoqa cəlb olunmağa təşviq etsinlər. Özəl sektor eləcə də bələdçinin yayılmasına töhfə verməyə təşviq edilməlidir;

5.6. Vətəndaş cəmiyyətini bələdçinin İnternet istifadəçiləri üçün səmərəli vasitə olduğunu göstərəcək şəkildə yayılmasını və tətbiqini dəstəkləməyə təşviq etsinlər.

Giriş

1. Bu bələdçi, sizin - İnternet istifadəçisi üçün onlayn rejimdə insan hüquqları, onların mümkün məhdudlaşdırmaları və bu məhdudlaşdırmalar üçün əlçatan müdafiə vasitələri haqqında öyrənmək üçün bir vasitədir. İnsan hüquqları və əsas azadlıqlar oflayn və onlayn rejimdə bərabər tətbiq edilir. Bu prinsipə digər İnternet istifadəçilərinin hüquq və azadlıqlarına hörmət daxildir. Bu bələdçi, sizi İnternet kontekstində hüquq və azadlıqların təcrübədə nə ifadə etdiyi, onlara necə əsaslanma və onlara uyğun necə hərəkət ediləcəyi, eləcə də müdafiə vasitələrinin necə çıxış əldə olunacağına haqqında məlumatla təmin edir. Bu, inkişafda olan və vaxtaşırı yenilənmək üçün açıq olan sənəddir.

2. Bu bələdçi Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasına və Avropa Şurasının insan hüquqlarının müdafiəsinin müxtəlif aspektlərindən bəhs edən digər konvensiya və sənədlərinə əsaslanır. Avropa Şurasının bütün üzv Dövlətləri ratifikasiya etdikləri sənədlərdə mövcud hüquq və azadlıqlara hörmət etmək, onları qorumaq və yerinə yetirmək vəzifəsi daşıyırlar. Bələdçi, həmçinin bu hüquq və azadlıqların Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi tərəfindən davamlı təfsirindən və Avropa Şurasının digər müvafiq qanuni sənədlərindən qaynaqlanır.

3. Bələdçi yeni insan hüquqları və əsas azadlıqlar yaratmır. O, mövcud olan insan hüquqları standartları və icra mexanizmləri üzərində qurulur.¹

Müəssərlik və ayrışeçkiliyə yol verilməməsi

1. İnternetə çıxış sizin hüquq və azadlıqlarınızı həyata keçirməyiniz və demokratiyada iştirak etməyiniz üçün vacib vasitədir. Buna görə də, məhkəmə qərarının olduğu hal istisna olmaqla, iradənzə zidd olaraq İnternetiniz kəsilə bilməz. Müəyyən hallarda müqaviləli razılaşmalar da xidmətin dayandırılmasına səbəb ola bilər, ancaq bu son vasitə tədbiri olaraq tətbiq olunmalıdır.

2. Sizin internetə çıxışınız qiymət baxımından münasib və ayrışeçkiliyə yol verilmədən olmalıdır. Siz, istədiyiniz cihazlardan istifadə etməklə, İnternet məzmun, proqram və xidmətlərinə mümkün olan ən geniş çıxışa malik olmalısınız.

3. Əgər siz kənddə və coğrafi baxımdan ucqar ərazidə yaşayırsınızsa, aztəminatlısınızsa və/və ya xüsusi ehtiyaclarınız və ya əlilliyiniz varsa, dövlət orqanlarından İnternetə çıxışınızı asanlaşdırmaq üçün əsaslı təşəbbüslərin göstərilməsini və xüsusi tədbirlərin görülməsini gözləməlisiniz.

4. Dövlət orqanları, İnternet xidməti provayderləri və onlayn məzmun və xidmətlərin təminatçıları və ya digər istifadəçilər yaxud istifadəçi qrupları ilə qarşılıqlı əlaqələrinizdə gender, irq, rəng, dil, din və ya inanc, siyasi və ya digər əqidə, milli və ya sosial mənşə, milli azlıqlara əlaqə, mülkiyyət, doğum və ya digər status, o cümlədən etnik mənsubiyyət, yaş və ya cinsi oriyentasiya kimi heç bir əsasla ayrışeçkiliyə məruz qalmamalısınız.

¹ Bu bələdçi Avropa Şurasının 47 üzv Dövlətinin Nazirlər Komitəsi tərəfindən qəbul edilmiş tövsiyənin bir hissəsidir. Bələdçini izah edən daha ətraflı məlumatı tövsiyənin izahedici memorandumundan əldə edə bilərsiniz.

İfadə və informasiya azadlığı

Sizin, müdaxilə olmadan və sərhədlərdən asılı olmayaraq, istədiyiniz məlumatı və ideyaları axtarmaq, almaq və yaymaq hüququnuz var. Bu, o deməkdir ki:

1. sizin onlayn rejimdə özünüzdü ifadə etmək və informasiyaya və başqalarının fikirlərinə və ifadələrinə çıxış əldə etmək azadlığınız var. Bura siyasi çıxış, dinə dair baxışlar, başqaları tərəfindən xoş qarşılanmayan və ya təhqiramiz sayılmayan fikir və ifadələr, eləcə də başqalarını təhqir edən, şoka sala və ya narahat edə biləcək fikir və ifadələr daxildir. Siz başqalarının nüfuzunu və ya hüquqlarını, o cümlədən şəxsi həyata hörmət hüququnu nəzərə almalısınız;
2. ayrışeçkilik, nifrət və ya zorakılığa təhrik edən ifadələrə məhdudiyyətlər tətbiq edilə bilər. Bu məhdudiyyətlər qanuni olmalı, xüsusi olaraq işlənilib hazırlanmalı və məhkəmə nəzarəti ilə icra edilməlidir;
3. siz əqli mülkiyyətin, o cümlədən müəlliflik hüququnun qorunmasına hörmət edərək məzmunu yaratmaqda, yenidən istifadə etməkdə və yaymaqda azadsınız;
4. dövlət orqanlarının sizin ifadə və informasiya azadlığınıza hörmət etmək və onları qorumaq öhdəliyi vardır. Bu azadlığa hər hansı məhdudiyyətlər ixtiyari olmamalı, Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyasına uyğun olaraq, milli təhlükəsizliyin və ya ictimai asayişin, sağlamlıq və ya əxlaqın qorunması kimi legitim məqsəd daşmalı və insan hüquqları hüququna uyğun gəlməlidir. Bundan əlavə, onlar haqqında, məsləhət və müdafiə vasitələrinə dair məlumatlar da daxil olmaqla sizə bildirilməli, məhdudiyyətlər legitim məqsəddə nail olmaq üçün zəruri olandan daha geniş olmamalı və ya daha uzun müddət tətbiq edilməməlidir;
5. sizin İnternet xidməti provayderiniz və onlayn məzmun və xidmət təminatçınız insan hüquqlarınıza hörmət etmək və iddialarınıza cavab vermək üçün mexanizm təmin etmək üçün ümumi öhdəlik daşıyır. Bununla belə, siz bilməlisiniz ki, sosial şəbəkələr kimi onlayn xidmət provayderləri öz məzmun siyasətlərinə uyğun olaraq, müəyyən məzmun və davranış növlərini məhdudlaşdırmaqla bilər. Siz mümkün məhdudiyyətlər barədə məlumatlandırılmalısınız ki, bu məlumatlara əsaslanmaqla xidmətdən istifadə edib-etməyəcəyinizə dair qərar verə bilərsiniz. Bura xidmətdən istifadə zamanı onlayn xidmət provayderinin nəyi qanunsuz və ya qeyri-münasib məzmun və davranış hesab etdiyinə və provayderin bununla bağlı görcəyi tədbirlərə dair xüsusi məlumat daxildir;
6. siz, məsələn, təxəllüs seçməklə, kimliyinizi onlayn açıqlamamağı seçə bilərsiniz. Bununla belə, bilməlisiniz ki, dövlət orqanları tərəfindən sizin kimliyinizin açıqlanmasına gətirib çıxara biləcək tədbirlər görülməlidir.

Toplaşmaq, birləşmək və iştirakçılıq

Sizin İnternetdən istifadə etməklə, dinc toplaşmaq və başqaları ilə birləşmək hüququnuz var. Praktikada bu, o deməkdir ki:

1. siz, dövlət orqanları tərəfindən rəsmi şəkildə tanınıb-tanınmamasından asılı olmayaraq, sosial qruplar və toplaşmalar formalaşdırmaq, onlara qoşulmaq, onları aktivləşdirmək və onlarda iştirak etmək məqsədilə istənilən veb saytı, internet proqramı və ya digər xidməti seçmək azadlığına maliksiniz. Siz həmkarlar ittifaqları yaratmaq və onlara qoşulmaq hüququnuzu həyata keçirmək üçün də İnternetdən istifadə edə bilərsiniz;

2. siz onlayn rejimdə dinc etiraz hüququna maliksiniz. Bununla belə, bilməlisiniz ki, əgər onlayn etirazlarınız xidmətlərin bağlanması, kəsilməsinə və/ya başqalarının mülkiyyətinə ziyan dəyməsinə gətirib çıxarsa, siz bunun hüquqi nəticələri ilə üzləşə bilərsiniz;

3. siz lokal, milli və global dövlət siyasəti müzakirələrində, qanunvericilik təşəbbüslərində və qərar qəbul etmə proseslərinin ictimai araşdırılmasında iştirak etmək üçün mümkün onlayn vasitələrdən istifadə etmək azadlığına, o cümlədən petisiyalar imzalamaq və İnternetin necə idarə edilməsinə dair siyasət formalaşdırılmasında iştirak etmək hüququna maliksiniz.

Şəxsi həyata hörmət və məlumatların qorunması

Siz İnternetdə fərdi məlumatlarınızın qorunmasının və yazışmalarınızın və əlaqələrinizin məxfiliyinə hörmətin də daxil olduğu şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququna maliksiniz. Bu, o deməkdir ki:

1. siz bilməlisiniz ki, İnternetdən istifadə edərkən, sizin şəxsi məlumatlarınız müntəzəm olaraq istifadə olunur. Bu, siz brauzer, e-mail, ani mesaj, İnternet protokolları vasitəsi ilə səsli mesajların ötürülməsi, sosial şəbəkələr, axtarış sistemləri və bulud məlumat saxlama xidmətləri kimi xidmətlərdən istifadə edərkən baş verir;

2. dövlət orqanları və özəl şirkətlər sizin şəxsi məlumatlarınızı istifadə edərkən xüsusi qayda və prosedurlara hörmət etmək öhdəliyi daşıyırlar;

3. sizin şəxsi məlumatlarınız yalnız qanunla müəyyən edildikdə və ya siz buna icazə verdikdə istifadə oluna bilər. Siz hansı şəxsi məlumatlardan istifadə edildiyinə və/və ya nə vaxt, kim tərəfindən və hansı məqsədlə üçüncü şəxslərə ötürüldüyünə dair xəbərdar edilməlisiniz. Ümumiyyətlə, siz şəxsi məlumatlarınıza nəzarəti həyata keçirmək (onun dəqiqliyini yoxlamaq, düzəliş, silinmə və ya həmin şəxsi məlumatın vacib olduğundan daha uzun müddətə saxlanmamasını tələb etmək) imkanına malik olmalısınız;

4. siz ümumi nəzarət və ya dinləmə tədbirlərinə məruz qalmamalıdır. Qanunla müəyyən edilmiş istisna hallarda, məsələn, cinayət istintaqı üçün şəxsi məlumatlarınızın məxfiliyinə müdaxilə edilə bilər. Müvafiq qanun və ya siyasət və sizin aidiyyəti hüquqlarınız haqqında əlçatan, aydın və dəqiq məlumat təmin edilməlidir;

5. iş yerində də sizin şəxsi həyatınıza hörmət edilməlidir. Bura sizin şəxsi onlayn yazışmalarınızın və əlaqələrinizin məxfiliyi daxildir. İşəgötürən həyata keçirilən hər hansı nəzarət və/ya izləmə barədə sizi məlumatlandırmalıdır;

6. Avropa ölkələrinin böyük əksəriyyətində mövcud olan, məlumatların qorunması qanunlarına və prinsiplərinə riayət olunmasını təmin etmək məqsədi daşıyan məlumatların qorunması orqanları sizə kömək edə bilər.

Təhsil və savadlılıq

Sizin təhsil, o cümlədən biliyin əldə olunmasına çıxış hüququnuz var. Bu, o deməkdir ki:

1. siz rəsmi dillərdə təhsilə və mədəni, elmi, akademik və digər məzmunlu məlumatlara onlayn çıxışa malik olmalısınız. Hüquqi sahiblərin əməyini qiymətləndirmək üçün belə çıxışa şərtlər tətbiq edilə bilər. Siz, mövcuddursa, İnternetdə rəsmi domendə dövlət tərəfindən

maliyyələşdirilmiş tədqiqat işlərinə və mədəni əsərlərə azad çıxış əldə etmək imkanına da malik olmalısınız;

2. sizin İnternetdə hüquq və azadlıqlarınızı həyata keçirmək üçün İnternet və media biliyinin bir hissəsi olaraq, rəqəmsal təhsil və biliyə çıxışınız olmalıdır. Bura geniş çeşidli İnternet vasitələrini başa düşmək, onlardan istifadə və onlarla işləmək bacarıqları daxildir. Bu, sizə çıxış əldə etdiyiniz və ya əldə etmək istədiyiniz məzmunun, proqram və xidmətlərin dəqiqliyini və etibarlılığını tənqidi şəkildə təhlil etməyə imkan verməlidir.

Uşaqlar və gənclər

Uşaq və ya gənc olaraq, siz bu bələdçidə qeyd edilmiş bütün hüquq və azadlıqlara sahibsiniz. Xüsusilə, yaşıınıza görə, siz İnternetdən istifadə zamanı xüsusi müdafiə və bələdçiyə sahibsiniz. Bu, o deməkdir ki:

1. sizin öz baxışlarınızı azad şəkildə ifadə etmək və cəmiyyətdə iştirak etmək, eşidilmək və sizə təsir göstərən məsələlərdə qərarların qəbul edilməsinə öz töhfənizi vermək hüququnuz var. Sizin baxışlarınıza, yaşıınıza və yetkinliyinizə uyğun olaraq və ayrışeçkiliyə yol verilmədən, lazımi əhəmiyyət verilməlidir;

2. siz müəllimlərinizdən, tərbiyəçilərinizdən və valideynlərinizdən, yaxud qəyyumlarınızdan, şəxsi həyatınızı qorumaq da daxil olmaqla İnternetdən təhlükəsiz istifadə barədə yaşıınıza və təhsilinizə uyğun dildə məlumat almağı gözləyə bilərsiniz;

3. siz bilməlisiniz ki, İnternerdə yaratdığınız məzmun və ya başqa İnternet istifadəçiləri tərəfindən yaradılmış və sizi narahat edən məzmun ümumdünya səviyyəsində əlçatan ola bilər və sizin ləyaqətinizə, təhlükəsizliyinizə və şəxsi həyatınıza xələl gətirə bilər və yaxud da ya indi, ya da həyatınızın sonrakı mərhələsində siz və ya sizin hüquqlarınız üçün zərərli ola bilər. Sizin müraciətiniz əsasında onlar ağlabatan qısa müddət ərzində kənarlaşdırılmalı və ya silinməlidir;

4. siz qanunsuz olan onlayn məzmun və davranış (məsələn, onlayn qısnama) haqqında, eləcə də iddia edilən qanunsuz məzmunu məruzə etmək imkanı barədə aydın məlumat alacağınızı gözləyə bilərsiniz. Bu məlumat sizin yaşıınıza və şəraitə uyğunlaşdırılmalıdır və siz məxfiliyinizə və anonimliyinizə lazımi qaydada hörmət edilməklə, məsləhət və dəstəklə təmin olunmalısınız;

5. siz fiziki, əqli və mənəvi rifahınıza, xüsusilə də, cinsi istismar, cinsi sui-istifadə və İnternetdə təhqiramiz sözlərlə bağlı müdaxilə və kibercinayətin digər formalarından xüsusi müdafiə ilə təmin olunmalısınız. Xüsusilə, sizin özünüzü belə təhlükələrdən qorumaq üçün təhsil hüququnuz vardır.

Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri

1. sizin İnsan hüquqlarınız və əsas azadlıqlarınız məhdudlaşdırıldıqda və ya pozulduqda, səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsindən istifadə hüququnuz var. Hüquqi müdafiə vasitəsinə əldə etmək üçün dərhal məhkəmə iddiası qaldırmağınız vacib deyil. Hüquqi müdafiə vasitələrinin əldə edilməsi yolları mümkün, məlum, əlçatan, münasibi və müvafiq müdafiəni təmin etməyə qabil olmalıdır. Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri birbaşa İnternet xidməti provayderlərindən, dövlət orqanlarından və/ya milli insan hüquqları institutlarından əldə edilə bilər. Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə, baş vermiş pozuntudan asılı olaraq, sorğu, şərh, cavab, düzəliş, üzr, hüquqların bərpası, yenidən qoşulma və təzminat aid ola bilər. Praktikada bu, o deməkdir ki:

1.1. sizin İnternet xidməti provayderiniz, onlayn məzmun və xidmətlərə çıxış təminatçıları və digər şirkət və/ya dövlət orqanı sizi öz hüquqlarınız, azadlıqlarınız və mümkün hüquqi müdafiə vasitələri və onlar necə əldə etmək barədə məlumatlandırmalıdır. Bura hüquqlarınıza müdaxilə olunmasından məruzə və şikayət etmək və müdafiəni necə əldə etmək barədə asan əlçatan məlumat daxildir;

1.2. əlavə məlumat və məsləhət dövlət orqanlarında, milli insan hüquqları institutlarında (ombudsman kimi), məlumat qoruma orqanlarında, vətəndaşlara məsləhət ofislərində, insan hüquqları və ya rəqəmsal hüquqlar assosiasiyalarında və ya istehlakçı təşkilatlarında əlçatan olmalıdır;

1.3. daxilli hakimiyyət orqanları sizi İnternetdə və ya ondan istifadə etməklə törədilən, xüsusilə də qanunsuz çıxış, müdaxilə, saxtakarlıq və ya sizin rəqəmsal kimliyinizin, kompüterinizin və onda saxlanan məlumatların digər fırıldaqçı manipulyasiyasından söhbət getdikdə, cinayət fəaliyyətindən və ya cinayət əməllərindən qorumaq öhdəliyi daşıyır. Müvafiq hüquq-mühafizə orqanları təhqiqat aparmaq və lazımi tədbir görmək, o cümlədən onlayn rejimdə sizin kimliyinizə və mülkiyyətinizə zərər vurulması və ya müdaxilə ilə bağlı şikayət etdiyiniz təqdirdə, sanksiyalar tətbiq etmək öhdəliyi daşıyır.

2. İnternetlə bağlı hüquq və öhdəliklərinizin və ya sizə qarşı hər hansı cinayət ittihamının müəyyənləşdirilməsində:

2.1. sizin müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən ağlabatan müddət ərzində ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnuz vardır;

2.2. sizin bütün mümkün daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükəndiridikdən sonra Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsində fərdi şikayət etmək hüququnuz vardır.

Nazirlər Komitəsinin Sənədləri

CM(2014)31 addfinal 16 aprel 2014¹

Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə İnternet istifadəçiləri üçün İnsan Hüquqları Bələdçisinə dair Təvsiyəsi CM/Rec (2014)6 – İzahlı Memorandum

Giriş

1. İnternet insanların gündəlik həyatında və bəşər cəmiyyətinin bütün aspektlərində mühüm rol oynayır. O, tədricən inkişaf edir və vətəndaşları informasiya və xidmətlərə çıxış əldə etmək, əlaqə yaratmaq və ünsiyyət qurmaq, eləcə də ideyaları və bilikləri global səviyyədə paylaşmaq imkanları ilə təmin edir. İnternetin sosial, iqtisadi və mədəni fəaliyyətlərə təsiri də artır.

2. Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsi ("Məhkəmə") tərəfindən baxılan İnternetə aid olan məhkəmə işlərinin sayı artıb.² Məhkəmə təsdiqləmişdir ki, "İnternet artıq insanların ifadə və məlumat azadlığı hüququnu həyata keçirdiyi əsas vasitələrdən birinə çevrilib və hazırda da olduğu kimi, siyasi və ümumi maraq kəsb edən məsələlərlə bağlı müzakirə və fəaliyyətlərdə iştirak üçün əhəmiyyətli vasitələri təmin edir."³

3. Avropa Şurasının 2012-2015-ci illər üzrə İnternet İdarəçiliyi Strategiyasında İnternet istifadəçilərinin hüquqlarına əhəmiyyət verilir. İnternetə çıxış və ondan ən yaxşı şəkildə istifadəyə təşviq etmək məqsədi daşıyan "İnternet İstifadəçiləri üçün hüquq və azadlıqların artırılması" fəslə fəaliyyət xətti olaraq daxil edir: "İnternet istifadəçiləri hüquq və azadlıqlarının pozulduğunu hesab etdikdə, onların aparıcı İnternet iştirakçıları və hökumət orqanları ilə əlaqə yaratmaq və səmərəli müraciət etmək imkanı əldə etməsinə kömək göstərəcək İnternet istifadəçiləri üçün mövcud insan hüquqlarına dair sadalananları əks etdirən kitabçanın tərtib edilməsi: hadisəyə dair məruzə etmək, şikayət etmək və ya cavab vermək, müdafiə vasitəsi və ya müraciətin digər formasından istifadə etmək".

Tarix və məzmun

4. Media və İnformasiya Cəmiyyəti üzrə Rəhbər Komitə (CDMSI), 27-30 aprel 2012-ci il tarixli 1-ci iclasında Nazirlər Komitəsinə İnternet istifadəçilərinin hüquqları üzrə Ekspertlər Komitəsi (MSI-DUI) yaratmağı təklif etdi və onun vəzifə öhdəlikləri layihəsini razılaşdırdı. CDMSI-nin təklifindən sonra Nazirlər Komitəsi 6 iyul 2012-ci ildə Nazir Müavinlərinin 1147-ci görüşündə vəzifə öhdəliklərini təsdiqlədi.⁴ Vəzifə öhdəliklərinə əsasən, MSI-DUI-dən aşağıdakı nəticə gözlənilir:

"İnternet istifadəçiləri üçün mövcud insan hüquqlarına dair Təlimat kitabçası onlar hüquq və azadlıqlarının pozulduğunu hesab etdikdə, onların aparıcı İnternet iştirakçıları və hökumət orqanları ilə əlaqə yaratmaq və səmərəli müraciət etmək

¹ Bu sənəd Nazirlər Komitəsi tərəfindən yoxlanılanadək məhdudiyyətli olaraq təsnif edilmişdir.

² Avropa İnsan Hüquqları Məhkəməsinin İnternetlə bağlı presedent hüququnun icmalı üçün yeni texnologiyalara dair məlumat vərəqəsinə nəzər salın, oktyabr 2013.

³ Bax: Yıldırım Türkiyəyə qarşı, № 3111/10 § 54.

⁴ Bax: CM(2012)91.

imkanı əldə etməsinə kömək göstərmək üçün hazırlanmışdır (2013)” (bundan sonra Təlimat kitabçası).

5. MSI-DUI ilk iclasını 2012-ci ilin 13 və 14 sentyabr tarixlərində Strasburqda keçirdi. Razılaşdırıldı ki, MSI-DUI işinin məqsədi yeni insan hüquqları yaratmaq deyil, İnternetlə bağlı mövcud hüquqların tətbiqini araşdırmaq olmalıdır. MSI-DUI qərara aldı ki, şəbəkələrə və icmalara göndərilən anketlər vasitəsilə istifadəçilərin üzləşdiyi praktik problemlər və bununla bağlı onların insan hüquqlarının mümkün pozuntuları, eləcə də əlçatan hüquqi müdafiə vasitələri barədə məlumatlar toplanılsın.

6. İnternet İdarəçilik Forumunda (6-9 noyabr 2012, Bakı) “İnternet İstifadəçilərinin Səlahiyyətlərinin Gücləndirilməsi – hansı vasitələr?” adlı seminarda tərəfdaşlarla məsləhətləşmələr aparıldı. Bu tədbirdə iştirak edən MSI-DUI üzvləri tərəfdaşların kitabçaya aid müxtəlif mövzulara üzrə rəylərini öyrənməyə imkan verən təbliğat imkanından istifadə etdilər. Seminar müzakirələri İnternet istifadəçisinin yaratdığı məzmunun müddət qoyulmadan silinməsi, şəxsi məlumatların qorunması və səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinin çatışmazlığı kimi internet istifadəçilərinin üzləşdiyi problemləri işıqlandırdı.

7. MSI-DUI ikinci iclasını 2012-ci ilin 13 və 14 dekabr tarixlərində Strasburqda keçirdi. Anketlər əsasında müxtəlif tərəfdaşlardan alınmış cavablar nəzərdən keçirildi və tərəfdaşlarla təbliğat vasitəsi ilə toplanılmış məlumat müzakirə edildi. MSI-DUI öz işinin ilkin təhlil mərhələsini tamamlamağa və onun əsasında Təlimat kitabçasını tərtib etməyə başlamağa qərar verdi; həmin iclasda ilkin layihə hazırlandı.

8. MSI-DUI 2013-cü ilin 20 və 21 mart tarixlərində Strasburqda keçirilmiş üçüncü iclasında ifadə azadlığı, şəxsi həyata hörmət hüququ, toplaşmaq və birləşmək azadlığı, onlayn təhlükəsizlik, təhsil hüququ, uşaq hüquqları, ayrıseçkiliyə yol verilməməsi və səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri hüququ ilə bağlı məsələləri ətraflı araşdırdı. Bu araşdırma Avropa Şurasının müvafiq məcburi və qeyri-məcburi standartlarına və Məhkəmənin presedent hüququna əsaslanırdı. MSI-DUI Təlimat kitabçasını təsdiq etmək üçün Avropa Şurasının, Nazirlər Komitəsinin bəyannaməsi və ya tövsiyəsi qəbul edə biləcəyi sənədin növünü də müzakirə etdi. Sənəd, İnternet istifadəçilərini onlayn olaraq onların insan hüquqlarına dair asan və aydın bələdçi ilə təmin etmək və üzv Dövlətlər tərəfindən Avropa İnsan Hüquqları Konvensiyası (AİHK) və Avropa Şurasının digər standartları ilə nəzərdə tutulmuş öhdəliklərinə uyğun gələn mətnin qəbul edilməsini təmin etmək kimi iki məqsədə cavab verməlidir.

9. CDMSI 23-26 aprel 2013-cü il tarixlərində Strasburqda keçirilmiş üçüncü iclasında bu qənaətə gəldi ki, Təlimat kitabçasının dili mövcud insan hüquqları standartlarının və Məhkəmənin yurisprudensiyasının həddindən artıq sadələşdirilməməsinə diqqət yetirməklə rəsmi və sadələşdirilmiş olmalıdır. Müzakirələr sürətlə inkişaf edən İnternet siyasətini əks etdirmək üçün Təlimat kitabçasının müntəzəm olaraq yenilənməsinin məqsədəuyğunluğunu da vurğuladı. CDMSI müzakirələr gedən zaman sənədin hazırlanma mərhələsində olduğunu qeyd edərək əsas istiqamət və bələdçini təmin etmək məqsədi ilə Təlimatın layihəsi ilə bağlı şərhlər təqdim etmək qərarına da gəldi. Alınmış cavablar MSI-DUI tərəfindən irəli sürülmüş ifadə azadlığı hüququna, şəxsi həyata hörmət hüququna, təhsil hüququna, uşaq hüquqlarına və kibercinayətdən müdafiəyə xüsusi diqqət yetirən asan başa düşülən maarifləndirici sənəd hazırlamaq yanaşmasını dəstəklədi.

10. Təlimat kitabçasının layihəsi Avropa İnternet İdarəçilik Dialoqunda (EuroDIG, 20-21 iyun 2013, Lissabon), xüsusilə “Bəşəri İnternetə Doğru? Onlayn Gələcəyimiz üçün Qaydalar, Hüquqlar və Öhdəliklər” seminarında tərəfdaşlara təqdim edildi və onlarla müzakirəyə çıxarıldı. Lissabonda MSI-DUI-nin seminarda iştirak edən üzvləri arasında qeyri-rəsmi görüş keçirildi. Belə qənaətə gəldi ki, Təlimat kitabçasının layihəsi İnternet istifadəçiləri üçün daha əlçatan ola bilmək üçün qısaldılmalıdır. Bu müzakirələrdən, eləcə də MSI-DUI

üzlərinin sessiyalararası işindən sonra 10 sentyabr 2013-cü il tarixində Strasburqda MSI-DUI üzlərinin ad hoc iclası keçirildi. MSI-DUI Nazirlər Komitəsinin İnternet istifadəçiləri üçün insan hüquqlarına dair Tövsiyəsinin layihəsini və əlavə olunmuş İnternet istifadəçiləri üçün insan hüquqları və əsas azadlıqlar Təlimat kitabçasının layihəsini təhlil etdi. Təlimat kitabçasının layihəsi birbaşa istifadəçiyə ünvanlanan yanaşmanı qəbul etdi. Bu yanaşmaya müvafiq olaraq, Təlimat kitabçasının adının "İnternet İstifadəçiləri üçün İnsan Hüquqları Bələdçisi" olaraq dəyişdirilməsi qərara alındı.

11. 1-2 oktyabr 2013-cü il tarixində Strasburqda keçirilmiş sonuncu iclasında MSI-DUI Nazirlər Komitəsinin İnternet İstifadəçiləri üçün İnsan Hüquqları Bələdçisi (bundan sonra Bələdçi) ilə bağlı tövsiyəsinin layihəsini təhlil etdi və CDMSI üçün onunla bağlı tövsiyələrini yekunlaşdırdı. İnternet İdarəçilik Forumu zamanı (22-25 oktyabr 2013, İndoneziya) çoxsaylı tərəfdaş məsləhətləşmələrinin, eləcə də Avropa Şurası Açıq Forumunun keçirilməsi razılaşdırıldı. Özəl sektor, vətəndaş cəmiyyəti, texniki icma və elmi dairələrdən seçilmiş bir sıra tərəfdaşdan Bələdçiyə dair şərh və təkliflərini təqdim etmək xahiş olundu. Bundan əlavə, Avropa Şurasının digər müvafiq rəhbər komitələrindən, o cümlədən İnsan Hüquqları üzrə Rəhbər Komitədən (CDDH), Avropa Hüquqi Əməkdaşlıq Komitəsindən (CDCJ), Avropa Cinayət Problemləri Komitəsindən (CDPC), eləcə də konvensiya komitələrindən, o cümlədən Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlədilməsi ilə əlaqədar şəxslərin *Müdafiəsi* haqqında Konvensiya üzrə Konsultativ Komitədən (T-PD), Kibercinayət haqqında Konvensiya Komitəsindən (T-CY), Terrorizm üzrə Ekspertlər Komitəsindən (CODEXTER) və Uşaqların cinsi istismardan və cinsi zorakılıqdan müdafiəsi Konvensiyası üzrə Tərəflər Komitəsi (T-ES) tövsiyənin layihəsinə dair qeyri-rəsmi şərhlər və rəylər də istənilirdi. Buna cavab olaraq, CDDH, CDCJ və T-PD Bürosunun üzvləri şərhlər təqdim etdi ki, onlar CDMSI tərəfindən nəzərə alındı və Tövsiyə layihəsində və İzahlı memorandum layihəsində əks olundu.

12. Bundan əlavə, özəl sektorun (telekommunikasiya şirkətləri, onlayn xidmət provayderləri), aparıcı vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarının, texniki icma nümayəndələrindən, eləcə də dünyanın müxtəlif yerlərindən olan alimlərdən 30-a yaxın töhvə qəbul edildi. Onlar, ümumilikdə, Avropa Şurasının Bələdçi layihəsi üzərində işini alqışladılar və ona dəyişikliklər etmək üçün xeyli sayda şərh və təkliflər irəli sürdülər.

13. CDMSI 3-6 dekabr 2013-cü il tarixində keçirilmiş 4-cü iclasında İnternet istifadəçiləri üçün insan hüquqlarına dair Bələdçi ilə bağlı Nazirlər Komitəsinin tövsiyə layihəsi üçün MSI-DUI-nin təkliflərini təhlil etdi. O, yuxarıda qeyd edilmiş çoxsaylı tərəfdaşların məsləhətlərini qeydə aldı və e-mail vasitəsilə göndərilmiş yekun şərhlər əsasında tövsiyə layihəsini yekunlaşdırdı.

Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə İnternet istifadəçiləri üçün İnsan Hüquqları Bələdçisinə dair Tövsiyəsi CM/Rec.(2014)6 üzrə Şərhlər

14. Bu tövsiyənin məqsədi Avropa Şurasının üzv Dövlətlərinin hamısında İnternetdə insan hüquqlarının və əsas azadlıqlarının həyata keçirilməsini və müdafiəsini təbliğ etməkdir. Fərdi şəxslərin və icmaların İnternetə çıxışı və ondan ən yaxşı şəkildə istifadə etməsi onların onlayn mühitdə öz hüquq və azadlıqları barədə məlumatlandırılması və onları həyata keçirə bilməsi səylərini zəruri edir. Bu yanaşma Nazirlər Komitəsi tərəfindən 2011-ci il İnternet İdarəçilik Prinsiplərinə dair Bəyannamədə təsdiq edilmişdir ki, burada da İnternet idarəçiliyinin bir prinsipi olaraq İnternet istifadəçilərinə İnternetdə öz hüquq və azadlıqlarını həyata keçirmək imkanı verən, insana yönəlmiş və insan hüquqlarına əsaslanan yanaşma əks olunurdu.

15. Bu tövsiyəyə əlavə edilmiş Bələdçi AİHK-dan və digər müvafiq Avropa Şurası standartlarından seçilmiş insan hüquqlarına dair bəzi əsas məlumatları təqdim edir. Əsas

diqqət xüsusi hüquq və azadlıqlara, xüsusilə ifadə azadlığı, toplaşmaq və birləşmək azadlığı, şəxsi həyata hörmət və fərdi məlumatların qorunması hüququ, uşaq hüquqları və səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri hüququna dair müvafiq beynəlxalq hüquq standartlarına yetirilir. O, istifadəçilər tərəfindən başa düşülmək üçün asan dildə tərtib edilmişdir. MSI-DUI mətni mümkün qədər anlaşılan saxlamaq üçün üzv Dövlətlərin beynəlxalq hüquqdakı öhdəliklərinin, o cümlədən Məhkəmənin presedent hüququnun dəqiq hüquqi mətninə istinad etməməyə qərar vermişdir.

16. Müxtəlif Avropa Şurası sənədlərində insan hüquqları və əsas azadlıqlarına təminat verilir ki, onlar yalnız İnternetə deyil, oflayn və onlayn mühitlərə də şamil edilir. Xüsusilə, AİHK-da əks olunmuş insan hüquqları və əsas azadlıqları Məhkəmə tərəfindən presedent hüququnda izah olunmuşdur. Bir sıra Avropa Şurası konvensiyaları və digər qeyri-məcburi sənədlər İnternet istifadəçiləri üçün əlavə izah və istiqamət təqdim edir. MSI-DUI hesab etdi ki, İnternet istifadəçilərinin öz hüquqlarını və azadlıqlarını başa düşməsi üçün Avropa Şurasının və Birləşmiş Millətlər Təşkilatının müvafiq beynəlxalq hüquq standartlarının sadə dildə izah olunmasına ehtiyac var.

Preambula

17. Preambula Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətləri üçün tövsiyə qəbul etməsinə gətirib çıxaran səbəbləri əks etdirir. Tövsiyələr üçün ilkin şərt bundan ibarətdir ki, insan hüquqlarını və əsas azadlıqlarını qorumaq məsuliyyəti Avropa Şurasına üzv Dövlətlərin üzərinə düşür. Bu, Məhkəmə tərəfindən şərh edildiyi kimi, AİHK-ə müvafiq qaydada həyata keçirilməlidir. Avropa Şurasının digər hüquqi cəhətdən məcburi sənədləri də, xüsusilə, Kibercinayət haqqında Konvensiya (bundan sonra "Budapeşt Konvensiyası"), Uşaqların cinsi istismar və cinsi zorakılıqdan müdafiəsi Konvensiyası (CETS № 201, bundan sonra "Lanzarota Konvensiyası") və Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış işlədilməsi ilə əlaqədar şəxslərin qorunması haqqında Konvensiya (ETS № 108, bundan sonra "Konvensiya 108") uyğun gəlir.

18. Nazirlər Komitəsi tərəfindən qəbul edilmiş digər qeyri-məcburi standartlar, İnternetin xalqa xidmət dəyərini təbliğ etmək üçün tədbirlərə dair Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə Tövsiyəsi CM/Rec(2007)16; İfadə azadlığına hörməti və İnternet filtrləri ilə bağlı məlumatı təbliğ etmək üçün tədbirlərə dair Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə Tövsiyəsi CM/Rec(2008)6; Profillemə kontekstində fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış işləməsi ilə əlaqədar şəxslərin müdafiəsinə dair Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə Tövsiyəsi CM/Rec(2010)13; Yeni media anlayışına dair Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə Tövsiyəsi CM/Rec(2011)7; Sosial şəbəkə xidmətləri ilə bağlı insan hüquqlarının müdafiəsinə dair Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə Tövsiyəsi CM/Rec(2012)4; və Axtarış sistemləri ilə bağlı insan hüquqlarının müdafiəsinə dair Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə Tövsiyəsi CM/Rec(2012)3 daxil olmaqla üzv Dövlətlərə İnternetlə bağlı məsələlərə dair istiqamət verir.

19. Preambulanın ikinci bəndi Dövlətlərin özəl şirkətlərə nəzarətin kökündə dayanan insan hüquqlarına hörmət etmək, onları qorumaq və təbliğ etmək öhdəliklərini müəyyənləşdirir. Bu bəyanat AİHK-nın 1-ci maddəsindən götürülmüşdür ki, ona əsasən Dövlətlər onların yurisdiksiyasında olan hər kəsin Konvensiyada müəyyən olunmuş hüquq və azadlıqları təmin etməlidirlər. Bu, qeyri-dövlət iştirakçıları tərəfindən insan hüquqları pozuntularının baş verməsinə qarşı müdafiəni əhatə edir və səmərəli qanunvericilik və tədbirlər vasitəsilə pozuntuların qarşısını almaq, araşdırmaq, cəzalandırmaq və təzminat ödəmək üçün müvafiq addımların atılmasını tələb edir. Məhkəmə öz qərarlarında təsdiq etmişdir ki, Dövlətlər İnternetdə fərdlərin əsas hüquq və azadlıqlarını, xüsusilə də ifadə azadlığını⁵, uşaqların və gənclərin müdafiəsini⁶, mənəviyyat və başqalarının hüquqlarının

⁵ Bax: Özgür Gündem Türkiyəyə qarşı, № 23144/93, §§ 42-46.

⁶ K.U. Finlandiyaya qarşı, №2872/02.

müdafiəsini⁷, irqçi və ya ksenofobiya müraciətlərə və ayrışdırıcılıq və irqi nifrətə ünvanlanmış mübarizəni⁸ təmin etmək kimi pozitiv öhdəliklər daşıyır. Məhkəmə, eləcə də, vətəndaşlarını özəl şirkətlərin fəaliyyəti nəticəsində onların hüquq və azadlıqlarına dəyən mənfi təsirdən müdafiə etməkdə uğursuzluğuna görə Dövlətləri məsuliyyətə cəlb etmişdir.⁹ İkinci bənd 9 oktyabr 1993-cü il tarixində keçirilmiş Avropa Şurasının üzv Dövlətlərinin Dövlət və Hökumət Başçıları Zəhmətkar Zirvə konfransında qəbul edilmiş Vyana Bəyannaməsinə əsaslanan insan hüquqlarının bəşərililiyi və ayrılmazlığı prinsipini əks etdirir.

20. Preambulanın üçüncü bəndi Nazirlər Komitəsinin müvafiq Təvsiyəsində CM/Rec(2007)16 müəyyən edildiyi kimi, İnternetin xalqa xidmət dəyərini bir daha təsdiq edir.¹⁰ İnternetin istifadəçilərin gündəlik fəaliyyətində oynadığı mühüm rol və İnternetdə onların insan hüquqlarının müdafiəsinin təmin edilməsi ehtiyacını nəzərə alaraq, təvsiyədə insanların öz hüquq və azadlıqlarını həyata keçirərkən qanunsuz, lazımsız və qeyri-mütənasib müdaxilələrə məruz qalmamalı olduğu vurğulanır.

21. Preambulanın dördüncü bəndi istifadəçilərin onlayn rejimdə insan hüquqlarını başa düşməsinə və səmərəli şəkildə həyata keçirməsinə, o cümlədən səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə çıxışı təbliğ etmək üçün təvsiyənin məqsədini müəyyənləşdirir. Buna görə də, istifadəçilərin öz əsas hüquq və azadlıqlarına və təminat üçün imkanlara dair məlumatlandırılması vacibdir. İnternet tərəfindən dövlət işlərində şəffaflıq və hesabatlılıq üçün təmin olunmuş imkanlarla bağlı bəyanat təvsiyənin fərdlərə və icmalara demokratik həyatda iştirak etmək səlahiyyəti verən rəşional elementini izah edir.

Təvsiyənin əsas hissəsi

22. 5-ci bənd Avropa Şurasının İnternetlə bağlı standartlarının əsas hüquq və azadlıqların onlayn və oflayn mühitlərə bərabər şəkildə şamil edilməsi əsas prinsipini bəyan edir.¹¹ Bu yanaşma Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnsan Hüquqları Şurasının "İnternetdə İnsan Hüquqlarının Təbliği, Müdafiəsi və İstifadəsi" haqqında 2012-ci il Qətnaməsində də təsdiq edilmişdir. Bələdçinin tətbiqinin təbliği insan hüquqlarının və əsas azadlıqların mövcud insan hüquqları standartlarına uyğun şəkildə müdafiəsini gücləndirəcək.

23. 5.1-ci yarım-bənd üzv Dövlətlərə Bələdçinin tək cə dövlət orqanlarında deyil, həm də özəl sektorda da təbliğ olunmasını təvsiyə edir. Bura onun nəşri və çap və ya elektron formatlarda yayılması daxil ola bilər. Müvafiq dövlət orqanları onu öz veb-saytlarında da yerləşdirə bilərlər. Özəl sektor da eyni addımı atmağa ruhlandırılmalıdır.

24. 5.2-ci yarım-bənd İnternetdə insan hüquqlarının və əsas azadlıqların həyata keçirilməsinin AİHK-nın müvafiq maddələrində əks olunmuş legitim məqsədlər daşıyan və demokratik cəmiyyətə zəruri olan məhdudiyyətlərə məruz qala biləcəyini təsdiq edir. Nazirlər Komitəsi bu şərtlərə uyğunluğu təmin etmək üçün öz üzv Dövlətlərinə İnternetdə insan hüquqlarına və əsas azadlıqlara qoyulmuş məhdudiyyətləri qiymətləndirməyi, müntəzəm olaraq nəzərdən keçirməyi və lazım gəldikdə aradan qaldırmağı təvsiyə etmişdir.

⁷ Pay Böyük Britaniyaya qarşı, № 32792/05.

⁸ Féret Belçikaya qarşı №15615/07.

⁹ López Ostra İspaniyaya qarşı № 16798/90, § 44-58; Taşkin və başqaları Türkiyəyə qarşı; Fadeyeva Rusiya Federasiyasına qarşı. Khurshid Mustafa və Tarzibachi İsveçə qarşı № 23883/06 məhkəmə işində Məhkəmə aşkar etmişdir ki, daxili məhkəmənin fərdi akta (müqaviləyə) verdiyi şərh cavabdeh Dövlətin məsuliyyətini özündə ehtiva etmişdir, bununla da, 10-cu maddənin miqyasını fərdlər tərəfindən tətbiq edilmiş məhdudiyyətlərədək genişləndirmişdir.

¹⁰ Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə İnternetin xalqa xidmət dəyərinin təbliğ edilməsi tədbirlərinə dair Təvsiyəsi CM/Rec(2007)16.

¹¹ Bax: Nazirlər Komitəsinin İnternet İdarəçilik Prinsiplərinə dair Bəyannaməsi, prinsip 1 "İnsan Hüquqları, Demokratiya və Qanunun Aliliyi"

25. 5.3-cü yarım-bənd üzv Dövlətləri, İnternet istifadəçiləri tərəfindən şikayət ərizələrinin verilməsi kontekstində təminat mexanizmləri təklif edən mövcud müvafiq institutlar, müəssisələr (o cümlədən elektron kommunikasiyalar üçün nizamlayıcılar) və icmalar arasında təkmilləşmiş koordinasiya və əməkdaşlığı təmin etməklə, səmərəli müdafiə vasitələri hüququnun təminatı istiqamətində səylərini artırmağa çağırır. Təvsiyə onu da təsdiq edir ki, müxtəlif üzv Dövlətlərdə mövcud olan məlumat qoruma orqanları, ombudsmanlar, məhkəmə prosedurları və ya qaynar xətlər kimi müdafiə mexanizmlərinin müxtəlif çeşidləri olduğunu təsdiq edir. Üzv Dövlətlər yurisdiksiyaları altında olan mövcud müdafiə mexanizmlərinin auditini həyata keçirməli və müdafiə mexanizmlərinin istifadəçi tərəfindən asan istifadə oluna biləcək müvafiq informasiyanı toplamalıdır. Bu informasiya Bələdçi ilə birlikdə, məsələn, ona əlavə formasında yayıla bilər. Bu, təvsiyənin qəbul edilməsindən sonra nəticələrin izlənməsi tədbirlərindən biridir.

26. İnternet, mahiyyəti etibarilə, sərhədlərdən keçərək və beləliklə, hədd tanımadan, məlumat üçün sorğuların göndərilməsi və qəbul edilməsi ilə işləyir. Bu, o deməkdir ki, üzv Dövlətlərdə İnternetdə insan hüquqları və əsas azadlıqlar Avropa Şurasının həddlərindən kənarda Dövlət və qeyri-Dövlət iştirakçıları tərəfindən müdaxiləyə məruz qala bilər; məsələn, ifadə azadlığına və informasiya əldə etmək hüququna, eləcə də şəxsi həyata hörmət hüququna müdaxilə edilə bilər. Beləliklə, yarım-bənd 5.4 Avropa Şurasına üzv Dövlətlərlə Avropa Şurasına üzv olmayan Dövlətlər, eləcə də qeyri-Dövlət iştirakçıları arasında koordinasiya qurulmasını təvsiyə edir.

27. 5.5-ci yarım-bənd üzv Dövlətlərə özəl sektor və müvafiq dövlət orqanlarını, eləcə də vətəndaş cəmiyyətini, sonuncunun sosial məsuliyyətinin yerinə yetirilməsi ilə bağlı səmimi dialoqa ruhlandırmağı təvsiyə edir. Biznes və İnsan Hüquqlarına dair Əsas Prinsiplərin¹² təməli prinsipi ondan ibarətdir ki, biznes müəssisələri insan hüquqlarına hörmət etməlidir, bu isə o deməkdir ki, onlar başqalarının insan hüquqlarını pozmaqdan çəkinməli və fəaliyyətlərinin insan hüquqlarına mənfi təsiri ilə mübarizə aparmalıdır. Özəl sektor subyektlərinin şəffaflığı və cavabdehliyi, bunu fəal şəkildə təbliğ etdiyi və yaydığı üçün, öz məsuliyyətini nümayiş etdirməyin mühüm vasitəsi kimi vurğulanır. Məsələn, İnternet xidməti provayderləri və məzmun çıxış təminatçıları öz xidmətlərindən istifadənin müddəa və şərtlərində Bələdçiyə istinadlar edə bilərlər.

28. 5.6-cı yarım-bənd Bələdçinin təşviqinə və ona riayət olunmasına vətəndaş cəmiyyətinin əsas töhfə verə biləcəyini bildirir. Buna görə də, üzv Dövlətlər təvsiyə olunur ki, vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarını və fəalları Bələdçinin yayılmasında və tətbiqində kömək etməyə və ictimai maraqlar naminə fəaliyyət göstərərək insan hüquqları standartlarının həyata keçirilməsi və onlara uyğunluğun təmin olunması məqsədi ilə ona istinad etməyə ruhlandırınsınlar.

¹² Biznes və İnsan Hüquqlarına dair Əsas Prinsiplər: İnsan Hüquqları Şurası tərəfindən İnsan hüquqları və transmilli korporasiyalar və digər biznes müəssisələri Qətnaməsi A/HRC/RES/17/4 ilə təsdiqlənmiş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Müdafiə, Riayət və Hüquqi Müdafiə Vasitəsi" Çərçivəsi (A/HRC/17/31). Xüsusilə, Rəhbər Prinsiplər Dövlətlərin biznes müəssisələrinin insan hüquqlarına hörmət etməsini və vaxtaşırı bu cür qanunların adekvatlığını qiymətləndirməsini və hər hansı boşluğu aradan qaldırmasını tələb edən məqsədlər daşıyan və ya bu cür təsirə malik olan qanunları həyata keçirməli olmasını təmin edir; biznes müəssisələrinin yaradılmasını və davam edən fəaliyyətini idarə edən digər qanun və siyasətlərin biznesin insan hüquqlarını məhdudlaşdırmasını deyil, onlara imkan yaratmasını təmin edir; biznes müəssisələrini öz fəaliyyətləri zamanı insan hüquqlarına necə hörmət etməyə dair səmərəli məsləhətlərlə təmin edir; biznes müəssisələrini insan hüquqlarına təsirlərini necə aradan qaldırdıqları barədə məlumat verməyə təşviq edir və lazım gəldikdə, tələb edir.

İnternet İstifadəçiləri üçün İnsan Hüquqları Bələdçisi

Giriş

29. Bələdçi istifadəçiyə birbaşa müraciət edir. Bu, İnternet haqqında təhsil və ya təlimə əsaslanan ixtisaslaşdırılmış biliyə malik olmayan hər hansı İnternet istifadəçisi olan fərd üçün vasitədir. Sənəddə xüsusilə əsas diqqət istifadəçinin İnternetdəki fəaliyyətini idarə edə bilmək qabiliyyətinə yetirilir (məsələn, onların kimliyi və şəxsi məlumatları). Onlar İnternetdə etdikləri və öz hüquq və azadlıqlarına təsir göstərə biləcək müxtəlif seçimlər və bu cür seçimlərə razılıq vermələrinin nəticələri barədə tam məlumatlı olmalıdırlar. Onlar öz hüquqlarının məhdudiyyətlərini başa düşməlidirlər. Onlar özləri üçün əlçatan olan müdafiə mexanizmləri ilə tanış olmalıdırlar.

30. Bələdçi AİHK-na və Məhkəmənin müvafiq yurisprudensiyasına əsaslanır. O, eləcə də Avropa Şurasının digər hüquqi cəhətdən məcburi sənədlərindən qaynaqlanır. Digər sənədlərə də, xüsusilə Nazirlər Komitəsinin bəzi bəyannamələrinə və tövsiyələrinə də istinad olunur. Bələdçi əsasında hazırlandığı mövcud insan hüquqları standartlarının icrasına xələl gətirmir. Bələdçidəki hüquq və azadlıqlar əsasında hazırlandığı hüquqi sənədlər çərçivəsində icra edilir. Bələdçi mövcud insan hüquqları standartlarına və onların qorunması üçün müvafiq mexanizmlərə əsaslanır və yeni hüquq və azadlıqlar yaratmır. Bələdçi insan hüquqları standartlarının nə yekun, nə də təsviredici izahıdır. Məsələn, insan hüquqları ilə bağlı mümkün məhdudiyyətlərə və müdaxilələrə dair daha ətraflı izahatlar və istifadəçilərə İnternetdə zorakılıq və təcavüzün öhdəsindən gəlməyə kömək edəcək tövsiyələr istifadəçilərin öz hüquqlarını başa düşməsinə, özlərini və başqalarını müdafiə etməsinə kömək etmək üçün daha çox diqqət tələb edə bilər. Bununla belə, texnologiya inkişaf etdiyi üçü Bələdçi Avropa Şurasının yeni standartları və Məhkəmənin presedent hüququna uyğun şəkildə yenilənə bilər.

Müəssərlik və ayrışeçkiliyə yol verilməməsi

31. Bələdçia qarçılıqlı əlaqədə olan prinsip və mülahizələri vurğulayır və ümumilikdə İnternete çıxış hüququ və ayrışeçkiliyə yol verilməməsi prinsipi də dail olmaqla mövcud olan bütün insan hüquqlarına və əsas azadlıqlarına şamil edilir.

32. İnternete çıxış hələ rəsmən insan hüququ kimi tanınmaması da (daxili hüquq və siyasətlərdəki fərqlər də daxil olmaqla milli kontekstlərdəki fərqləri nəzərə alaraq), bu, ifadə azadlığı və digər hüquq və azadlıqlar üçün şərt və vasitəçi hesab olunur¹³. Bunun nəticəsi olaraq, İnternet istifadəçisinin internetlə əlaqəsinin kəsilməsi onun hüquq və azadlıqlarının həyata keçirilməsinə mənfi təsir göstərə və hətta ifadə azadlığı hüququnun, o cümlədən informasiya əldə etmək və yaymaq hüququnun məhdudlaşdırılmasına gətirib çıxara bilər. Məhkəmə bəyan etmişdir ki, bu gün İnternet fərdlər tərəfindən ifadə və məlumat azadlığı hüququnun həyata keçirilməsi üçün əsas vasitələrdən birinə çevrilib. İfade azadlığı təkcə məlumatın məzmununa deyil, həm də onun yayılması vasitəsinə şamil edilir, çünki sonuncuya qoyulmuş hər hansı məhdudiyyət informasiya əldə etmək və yaymaq hüququna müdaxilə edir. Bu cür müdaxilələr yalnız Məhkəmənin şərh etdiyi kimi, AİHK-nın 10-cu

¹³ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının fikir və ifadə azadlığı hüququnun təbliğinə və müdafiəsinə dair Xüsusi Məruzəçisi Frank La Rue vurğulayıb ki, "İnternet bir sıra insan hüquqlarının həyata keçirilməsi, qeyri-bərabərliyə qarşı mübarizə aparmaq, inkişaf və insanın tərəqqisini sürətləndirmək üçün zəruri vasitəyə çevrilmişdir və İnternete universal çıxışın təmin edilməsi bütün Dövlətlər üçün prioritet olmalıdır. Beləliklə, hər bir Dövlət İnterneti əhalinin bütün təbəqələri üçün geniş miqyasda mümkün, əlçatan və iqtisadi cəhətdən əlverişli etmək üçün cəmiyyətin bütün təbəqələrindən, o cümlədən özəl sektordan və müvafiq nazirliklərindən olan şəxslərlə məsləhətləşməklə, Konkret və səmərəli siyasət işləyib hazırlamalıdır. " İnternet, fərdi şəxslərin öz fikir və ifadə azadlığı hüququnu həyata keçirməsi üçün katalizator rolunu oynamaqla, həmçinin bir sıra digər insan hüquqlarının reallaşdırılmasına imkan yaradır." http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrcouncil/docs/17session/a.hrc.17.27_en.pdf

maddəsinin 2-ci bəndində qeyd edilmiş şərtlərə cavab verdiyi təqdirdə qəbul edilə bilər.¹⁴ Fərdlərin İnternetə çıxışına təsirə malik olmaqla bağlı olan tədbir 10-cu maddəyə əsasən, Dövlətin cavabdehliyini ehtiva edir.¹⁵

33. Bu zəmində, Bələdçi bildirir ki, İnternet istifadəçilərinin internet bağlantısı məhkəmə tərəfindən qərar verildiyi hallar istisna olmaqla, onların iradələrinə zidd olaraq kəsilməməlidir. Bununla belə, bu, müqavilə öhdəliklərindən qaynaqlanan öhdəliklər kontekstində bağlantının kəsilməsi tədbirlərinin qarşısının alınması kimi başa düşülməməlidir. Xidmətə görə ödəniş etməyən İnternet istehlakçılarınin bağlantısı kəsilə bilər. Bununla belə, bu, ən son vasitə olmalıdır. Bundan başqa, İnternetdə istifadə üzərində valideyn nəzarətinin həyata keçirilməsi kontekstində, uşağın yaşından və yetkinliyindən asılı olaraq, uşaqlar İnternetə çıxışın kəsilməsi ilə üzləşə bilərlər.

34. İnternet istifadəçiləri, məhkəmə tərəfindən qərar verilmədiyi hallarda İnternet bağlantısının kəsilməsi tədbirlərinə qarşı səmərəli hüquqi müdafiə vasitələrinə malik olmalıdır. Bura İnternet xidməti provayderlərinin İnternet istifadəçilərinin internet bağlantısının kəsilməsi tədbiri üçün əsaslar, hüquqi zəmin və ona qarşı etiraz etmək və İnternetə tam çıxışın bərpa olunmasını tələb etmək üçün prosedurlar barədə məlumatlandırılması daxildir. Bu cür tələblər əqlabatan vaxt məhdudiyyəti çərçivəsində həyata keçirilməlidir. Bundan başqa, hər bir İnternet istifadəçisi ədalətli məhkəmə araşdırması hüququnu həyata keçirərkən, bağlantının kəsilməsi tədbirinin səriştəli inzibati və/ya hüquqi orqan tərəfindən nəzərdən keçirilməsini tələb etmək imkanına malik olmalıdır. Məhkəmə prosesinin aspektlərinin xülasəsi Bələdçinin "Səmərəli Hüquqi Müdafiə Vasitələri" adlanan son bölməsində verilmişdir.

35. Hər kəsin İnternetə qoşulmasını təmin etmək üçün Dövlət orqanları tərəfindən pozitiv addım və ya tədbirlər İnternetə çıxış məsələsinin bir başqa tərəfidir. Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi öz üzv Dövlətlərinə İnternetin xalqa xidmət dəyərini təbliğ etməyi tövsiyə etmişdir.¹⁶ Bu, "insanların öz gündəlik fəaliyyətləri (kommunikasiya, informasiya, bilik, kommersiya əməliyyatları) üçün əsas vasitə kimi İnternetə əhəmiyyətli dərəcədə etibar və bunun nəticəsində də qanuni olaraq, İnternet xidmətlərinin əlçatan, münasib qiymətə, təhlükəsiz, etibarlı və davamlı olmasını gözləməsi" kimi başa düşülür. Bu bölmə istifadəçini əlçatan və ayrışeçkiliyə yol verilmədən İnternetə çıxışının olması barədə məlumatlandırır.

36. İnternet məzmununa çıxış hüququ AİHK-nın 10-cu maddəsində əks olunduğu kimi, İnternetdə informasiya əldə etmək və yaymaq hüququ ilə əlaqədardır.¹⁷ Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi təsdiq etmişdir ki, hər bir İnternet istifadəçisi, ödənişsiz təklif olunub-olunmamasından asılı olmayaraq, istədiyi uyğun cihazlardan istifadə etməklə, istədiyi İnternet əsaslı məzmunu, proqram və xidmətlərə mümkün olan maksimal çıxışa malik olmalıdır. Bu, İnternet bağlantısı üçün istifadə edilən infrastrukturadan və ya şəbəkədən asılı olmayaraq, tətbiq edilməli olan və adətən, "şəbəkə neytrallığı" adlandırılan ümumi prinsipdir.¹⁸

37. Dövlət orqanları ucqar ərazilərdə yaşayan və əlilliyi olan insanlar kimi xüsusi fərdlər kateqoriyaları üçün İnternetə çıxışı asanlaşdırmaq məqsədilə əsaslandırılmış təşəbbüslər irəli sürməlidir. Bu, Nazirlər Komitəsinin yeni kommunikasiya və informasiya xidmətləri ilə

¹⁴ Bax: Yuxarıdakı qeyd 2, §50. Həmçinin bax: Autronic AG İsveçə qarşı (№ 12726/87). Khurshid Mustafa və Tarzibachi v. İsveç no 23883/06-da Məhkəmə aşkar etmişdir ki, daxili məhkəmənin fərdi akta (müqaviləyə) verdiyi şərh cavabdeh Dövlətin məsuliyyətini özündə ehtiva etmişdir, bununla da, 10-cu maddənin miqyasını fərdlər tərəfindən tətbiq edilmiş məhdudiyyətlərədək genişləndirmişdir.

¹⁵ Bax: Yuxarıdakı qeyd 2, § 53.

¹⁶ Bax: Yuxarıdakı qeyd 9, CM/Rec(2007)16, bölmə II.

¹⁷ Bax: Yuxarıdakı qeyd 2, §50.

¹⁸ Nazirlər Komitəsi tərəfindən 29 sentyabr 2010-cu ildə qəbul edilmiş Nazirlər Komitəsinin Şəbəkə Neytrallığına dair Bəyannaməsi. Avropa Parlamentinin və Şuranın elektron kommunikasiya şəbəkələri və xidmətləri üçün ümumi normativ strukturuna dair 7 mart 2002-ci il tarixli Direktivi 2002/21/AŞ, maddə 8(4) g.

bağlı Tövsiyəsində № R(99)14 müəyyənləşdirilmiş universal ictimai xidmət prinsipinə əsaslanır.¹⁹ Bu, kənd və ya coğrafi baxımdan ucqar ərazilərdə yaşayan və ya əztəminatlı və ya xüsusi ehtiyacları və ya əlilliyi olan fərdlərin dövlət orqanlarından İnternetə çıxışları ilə bağlı xüsusi tədbirlər gözləyə biləcəyini vurğulayır.

38. Əlilliyi olan insanların, digər İnternet istifadəçilərinin istifadə etdiyi kimi, İnternetə bərabər və ayrışeçkiliyə yol verilmədən çıxış gözləntiləri Avropa Şurasının üzv Dövlətlərə əlilliyi olan istifadəçilər tərəfindən İnternetə və İKT-a çıxışı üçün müvafiq imkanlar yaratmaq istiqamətində addımlar atmağı tövsiyə edən sənədlərinə əsaslanır.²⁰ Üzv Dövlətlər bu insanlar və qruplar üçün tərtibatın vacibliyini, maarifləndirmə ehtiyacı, İnternetə və xidmətlərə çıxışın məqsəduyğunluğu və cəlbəediciliyini, eləcə də onların uyğunlaşma qabiliyyətini və uyğunluğunu nəzərə almaqla, əlçatan çıxışı təşviq etməlidirlər.²¹

39. Ayrışeçkiliyə yol verilməməsi prinsipi istifadəçilərin dövlət orqanları, İnternet xidməti provayderləri, məzmunu çıxış təminatçıları və digər şirkətlərlə, istifadəçilərlə və ya digər istifadəçi qrupları ilə qarşılıqlı əlaqələrinə şamil edilməlidir. Dördüncü bənd AİHK-nın ayrışeçkiliyin qadağan olunması ilə bağlı 14-cü maddəsinin və 12 sayılı Protokolunun 1-ci maddəsinin başqa şəkildə ifadəsidir.

İfadə və informasiya azadlığı

40. Bu bölmə AİHK-nın 10-cu maddəsində müəyyən edilən ifadə azadlığı hüququndan bəhs edir. Məhkəmə öz yurisprudensiyasında təsdiq etmişdir ki, 10-cü maddə İnternetə tam şamil edilə bilər.²² İfadə azadlığı hüququna fikirləri, baxışları, ideyaları azad şəkildə ifadə etmək və sərhədsiz şəkildə informasiya axtarmaq, əldə etmək və yaymaq hüququ daxildir. İnternet istifadəçiləri öz siyasi əqidələrini, eləcə də dini və qeyri-dini görüşlərini ifadə etməkdə azad olmalıdırlar. Sonuncu, AİHK-in 9-cu maddəsində müəyyən edildiyi kimi, düşüncə, vicdan və din azadlığı hüququnun həyata keçirilməsinə şamil edilir. İfadə azadlığı təkcə təhqiramiz və ya laqeydlilik halı kimi qəbul edilən və ya hesab edilən "informasiya" və ya "ideyalara" deyil, həm də təhqir edən, şoka salan və ya narahat edən informasiya və ideyalara şamil edilir.²³

41. İnternet istifadəçilərinin ifadə azadlığı hüququ nüfuzun qorunması hüququ ilə balanslaşdırılmalıdır. Məhkəmə bir neçə məhkəmə işində belə qənaətə gəlmişdir ki, bu, AİHK-ın şəxsi həyatın toxunulmazlığı ilə bağlı 8-ci maddə ilə müdafiə olunan hüquqdur.²⁴ Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, prinsip etibarilə 8 və 10-cu maddə çərçivəsində zəmanət verilən hüquqlar bərabər şəkildə hörmətə layiqdir. Məhkəmə hesab edir ki, ifadə azadlığı hüququ şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququ ilə balanslaşdırıldığı halda, balanslaşdırma üçün müvafiq meyarlara aşağıdakı elementlər daxildir: ortaqlar maraqlarına dair müzakirələrə töhfə, haqqında danışılan şəxsin nə qədər tanınmış olması, məruzənin mövzusu, haqqında danışılan şəxsin əvvəlki davranışı, informasiyanın əldə edilməsi üsulu və dəqiqliyi, nəşrin məzmunu, forması və nəticələri, tətbiq edilmiş sanksiyanın sərtliliyi.²⁵ Buna görə də, Bələdçi İnternet istifadəçisinin başqalarının nüfuzuna, eləcə də onların şəxsi həyatın toxunulmazlığı hüququna lazımi hörmət göstərməli olduğunu müəyyən edir.

¹⁹ Bax: Yuxarıdakı qeyd 9, CM/Rec(2007)16, əlavə II bölmə; Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə yeni kommunikasiya və informasiya xidmətləri ilə bağlı universal ictimaiyyət xidmətinə dair Tövsiyəsi № R(99)14, prinsip 1.

²⁰ Yenə orada.

²¹ Bax: Yuxarıdakı qeyd 9, CM/Rec(2007)16, Əlavə, bölmə II.

²² Bax: Yuxarıdakı qeyd 2, §50.

²³ Handyside Böyük Britaniyaya qarşı, 7 dekabr 1976 tarixli qərar, Seriya A № 24, para.49.

²⁴ Chauvy və başqaları, № 64915/01 § 70; Pfeifer Avstriyaya qarşı, № 12556/03, § 35; və Polanco Torres və Movilla Polanco İspaniyaya qarşı, № 34147/06, § 40.

²⁵ Delfi As Estoniyaya qarşı № 64569/09, § 78-81 (bu iş Məhkəmənin Böyük Palatasına yönəldilmişdir); Axel Springer AG Almaniya qarşı № 39954/08 § 89-95, və Von Hannover Almaniya qarşı (№ 2), № 40660/08 və 60641/08 §§ 108-113.

42. AİHK-nın 10-cu maddəsi çərçivəsində müdafiə olunmayan nifrətə çağırış kimi anlayış mövcuddur. Məhkəmə müəyyən etmişdir ki, nifrətə çağırışa gətirib çıxaran və ya AİHK-in əsas dəyərlərini inkar edən müəyyən ifadə formaları Məhkəmənin 10-cu maddə çərçivəsində təmin edilən qoruma sırasından çıxarılmışdır.²⁶ Bununla əlaqədar olaraq, Məhkəmə AİHK-nın 17-ci maddəsini tətbiq edir. Nifrətə çağırışın ümumqəbuledilmiş tərifinin olmamasına baxmayaraq, Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi bəyan etmişdir ki, "nifrətə çağırış" termini irqi nifrət, ksenofobiya, anti-Semitizm və ya dözümsüzlüyə əsaslanan digər nifrət formalarını, o cümlədən aqressiv millətçilik və etnosentrizm, azlıqlarla, miqrantlara və immiqrant mənşəli insanlara qarşı ayrışdırıcılıq və düşmənçilik yayan, qızısqıran, təbliğ edən və ya bu cür mənfi davranışlara haqq qazandıran bütün ifadə formalarını əhatə edən anlayış kimi başa düşülməlidir."²⁷ İfadə azadlığına dair bölmənin 2-ci bəndində istifadəçi tərəfindən asan başa düşüləcək dildə AİHK-nın 10-cu maddəsinin nifrətə çağırışla əlaqədar olmamasına dair dəqiq məlumat əks olunmuşdur. Bu bənd AİHK-nın 10 və 17-ci maddələrinin nifrətə çağırışa şamil oluna biləcəyinin müxtəlif üllarla hüquqi terminlərlə izah etməyə cəhd etmir. Bu fərqləndirici hüquqi təbiəti nəzərə alınaraq belə hesab olunur ki, bu bənddəki məlumat izahlı memorandum üçün daha münasibdir.

43. İstifadəçilər İnternetdə informasiya əldə etmək və yaymaq, xüsusilə də, İnternetdən istifadə etməklə məzmun yaratmaq, ondan yenidən istifadə etmək və onu yaymaq hüququna malikdirlər. Məhkəmə müəlliflik hüququnun pozulmasına dair cinayət işlərinə münasibətdə əqli mülkiyyətin qorunması və ifadə azadlığı arasındakı əlaqəni araşdırmışdır. Məhkəmə belə ittihamları ifadə azadlığı hüququna müdaxilə hesab edir ki, onların əsaslandırılmaq üçün qanunla müəyyən edilməli, başqalarının hüquqlarının müdafiəsi kimi legitim məqsəd daşımali və demokratik cəmiyyətdə zəruri hesab edilməlidir.²⁸ İnternetdə faylların, hətta müəlliflik hüququ ilə qorunan materialın, mənfəət əldə edilməsi məqsədi ilə paylaşılması və ya başqalarına onları paylaşmaq üçün icazə verilməsi AİHK-nın 10-cu maddəsində müəyyən edilən informasiya əldə etmək və yaymaq hüququ ilə əhatə olunur.²⁹ Bu, mütləq hüquq deyil və buna görə də, bir tərəfdən məlumatın paylaşılması marağını, digər tərəfdən isə müəlliflik hüququ sahiblərinin hüquqlarının qorunması marağını ölçməyə ehtiyac yoxdur. Məhkəmə vurğulamışdır ki, əqli mülkiyyət AİHK Protokolunun 1-ci maddəsində təmin edilən müdafiədən faydalanır. Beləliklə, bu, hər ikisi AİHK ilə müdafiə olunan iki münasibətdə olan maraqlar arasında balansın tapılması məsələsidir.

44. Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə İnternetin ictimai xidmət dəyərini təşviq etmək tövsiyəsinə sərhədlərdən asılı olmayaraq İnternetdə kommunikasiya azadlığı və yaradıcılıqla bağlı tədbir və strategiyaların xüsusi təlimatını əks etdirir. Xüsusilə də, lazım gəldikdə, İnternet məzmununun "yenidən istifadəsi"ni asanlaşdırmaq üçün tədbirlər görülməlidir ki, bu da mövcud rəqəmsal məzmunun istifadə edərək gələcək məzmun və ya xidmətlərin yaradılmasının əqli mülkiyyət hüquqlarına hörmət çərçivəsində həyata keçirilməsini nəzərdə tutur.³⁰

45. 4-cü bənd ifadə azadlığı hüququna məhdudiyyətlərin uyğun gəlməli olduğu tələblərin ümumi icmalını təqdim edir. AİHK-nın 10-cu maddəsinə müvafiq olaraq, üzv Dövlətlər, hüquqi və ya fiziki olmasından asılı olmayaraq şəxslər arasında informasiya kommunikasiyasına müdaxilə etməmək kimi ilkin öhdəlik daşıyırlar. Məhkəmə təsdiq etmişdir ki, ifadə azadlığı hüququnun səmərəli şəkildə həyata keçirilməsi fərdlər arasında münasibətlər sferasında belə müəyyən pozitiv müdafiə tədbirlərini tələb edə bilər. Dövlətin

²⁶ Féret Belçikaya qarşı № 15615/07; Garaudy Fransaya qarşı № 65831/01, 24.06.2003, ərizənin qəbulu ilə bağlı qərar; Leroy Fransaya qarşı № 36109/03; Jersild Danimarkaya qarşı № 15890/89; Vejdeland və başqaları İsveçə qarşı № 1813/07.

²⁷ Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə "Nifrət nitqi"ne dair Təvsiyəsi № R (97) 20.

²⁸ Neij və Sunde Kolmisoppi İsveçə qarşı, № 40397/12. Həmçinin bax: Ashby Donald və digərləri Fransaya qarşı № 36769/08 § 34.

²⁹ Yenə orada.

³⁰ Bax: Yuxarıdakı qeyd 9, CM/Rec(2007)16, Əlavə, bölmə III, ikinci abzas

cavabdehliyi məsələsi müvafiq daxili qanunvericiliyin³¹ qəbul edilməməsi nəticəsində ortaya çıxa bilər. AİHK-nın pozulması daxili məhkəmənin, şəxsi kontrakt, dövlət sənədi, qanun müddəası və ya inzibati təcrübə olub-olmamasından asılı olmayaraq, hüquqi akta verdiyi təfsirin əsassız, ixtiyari, ayrışdırıcıya yol verən və ya daha geniş mənada, AİHK-nın əsas prinsiplərinə zidd olduğu halda da müəyyən edilə bilər.³²

46. İfadə azadlığı mütləq hüquq deyil və məhdudiyyətlərə məruz qala bilər. İfadə azadlığına müdaxilələr dövlət hakimiyyətini və vəzifələrini həyata keçirən və ya məhkəmələr, prokurorluq orqanları, polis, hər hansı hüquq-mühafizə orqanı, kəşfiyyat xidməti, mərkəzi və ya yerli şuralar, hökumət idarələri, hərbi qərar qəbuletmə orqanları və peşəkar dövlət strukturları kimi dövlət xidmətində fəaliyyət göstərən hər hansı orqanın tətbiq etdiyi istənilən məhdudiyyət forması kimi qəbul edilməlidir.

47. AİHK-nın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinə uyğun olaraq, istənilən müdaxilə qanunla müəyyən edilməlidir. Bu, o deməkdir ki, fərdlərin öz davranışlarını tənzimləməsinə imkan yaratmaq üçün qanun əlçatan, aydın və kifayət qədər dəqiq olmalıdır. Qanun, eləcə də təhqiramiz məhdudlaşdırıcı tədbirlərə qarşı yetərli zəmanətlər, o cümlədən məhkəmə və ya digər müstəqil arbitraj orqanı tərəfindən səmərəli yoxlama təmin etməlidir.³³ Müdaxilə iğtişaş və ya cinayətin qarşısının alınması, sağlamlıq və ya əxlaqın qorunması, başqalarının nüfuzunun və hüquqlarının qorunması, məxfi olaraq qəbul edilmiş informasiyanın açıqlanmasının qarşısının alınması və ya məhkəmə hakimiyyətinin nüfuzunun və bölünməzliyinin qorunub saxlanması üçün milli təhlükəsizlik, ərazi bütövlüyü və ya əhalinin təhlükəsizliyinin maraqları çərçivəsində legitim məqsəd daşmalıdır. Bu siyahı yekun deyil, amma bununla belə, onun təfsiri və əhatə dairəsi Məhkəmənin presedent hüququ ilə birlikdə inkişaf edir. Müdaxilə demokratik cəmiyyətdə zəruri də olmalıdır, bu isə o deməkdir ki, buna artan sosial tələbatın olması, onun legitim məqsəd daşdığı və həmin məqsədə nail olmaq üçün ən son məhdudlaşdırıcı vasitə olduğu sübut edilməlidir.³⁴ Bu tələblər istifadəçi üçün əlçatan dildə ümumiləşdirilməlidir, yəni ifadə azadlığına qoyulmuş istənilən məhdudiyyət ixtiyari olmamalı və AİHK-a uyğun olaraq, milli təhlükəsizliyin və ya ictimai asayişin, sağlamlıq və əxlaqın qorunması kimi legitim məqsəd daşmalı və insan hüquqları hüququna uyğun gəlməlidir.

48. Onlayn rejimdə ifadə azadlığı hüququna məhdudiyyətlər qoyulduqda İnternet istifadəçiləri üçün əlçatan olmalı olan təminatlar haqqında daha ətraflı məlumat izahlı memorandumun növbəti bəndlərində əks olunmuşdur. Bloklama və filtrləmə ifadə azadlığının pozulmasına gətirib çıxara bilən belə məhdudiyyətlərə nümunədir. Bloklama və filtrləmə ilə bağlı bəzi ümumi prinsiplər Məhkəmənin presedent hüququna və ya Nazirlər Komitəsi tərəfindən qəbul edilmiş digər müvafiq standartlara³⁵ əsaslanır.

49. Ölkə üzrə ümumi bloklama və ya filtrləmə tədbirləri dövlət orqanları tərəfindən yalnız o halda tətbiq bilər ki, filtrləmə xüsusi və aydın müəyyən edilə bilən, müstəqil və qərəzsiz tribunal və ya tənzimləyici orqan tərəfindən AİHK-nın 6-cı maddəsinin tələblərinə uyğun şəkildə baxıla bilən səlahiyyətli milli hakimiyyət orqanı tərəfindən onun qeyri-qanuniliyinə dair qərara əsaslanan məzmunu aid olsun.³⁶ Dövlət orqanları filtrlərin məhdudiyyətin məqsədinə proporsional olmasını təmin etmək və beləliklə, demokratik cəmiyyətdə zəruri olduğu kimi məzmunun əsassız olaraq bloklanmasından qaçmaq üçün həm icradan əvvəl, həm də icra zamanı bütün filtrlərin qiymətləndirilməsini təmin etməlidirlər.³⁷

³¹ Vgt Verein gegen Tierfabriken İsveçrəyə qarşı, № 24699/94, § 45.

³² Bax: Khurshid Mustafa və Tarzibachi İsveçə qarşı № 23883/06 § 33; Plaand Puncernau Andorraya qarşı, № 69498/01, § 59, AİHK 2004-VIII.

³³ Bax: Yuxarıdakı qeyd 2, §64.

³⁴ Eyni mənbə. § 66-70.

³⁵ Nazirlər Komitəsinin İnternet filtrləri ilə bağlı ifadə və informasiya azadlığına riayəti təbliğ etmək üçün üzv Dövlətlərə tövsiyəsi CM/Rec(2008)6, bax: Əlavə, hissə III, ii. Həmçinin bax: yuxarıdakı qeyd 1.

³⁶ Eyni mənbə. CM/Rec(2008)6, bax: Əlavə, hissə III, iv.

³⁷ Yenə orada.

50. Konkret İnternet məzmununu blok etmək üçün tətbiq olunmuş tədbirlərdən İnternetdə informasiyanın ümumi bloklanması vasitəsi kimi əsassız olaraq istifadə edilməməlidir. Onlar informasiyanın böyük həcmnin əlçatmaz edilməsində, bununla İnternet istifadəçilərinin hüquqlarını əsaslı şəkildə məhdudlaşdıraraq, ikinci dərəcəli təsirə malik olmamalıdır.³⁸ Onlar qanunla müəyyən edilməlidir. Səlahiyyətdən sui-istifadənin qarşısını almaq üçün bloklaşdırmanın tətbiq dairəsinə ciddi nəzarət və səmərəli məhkəmə araşdırması olmalıdır.³⁹ Belə tədbirin məhkəmə araşdırması münaqişədə olan maraqları qiymətləndirməli, onlar arasında balans tapmalı və konkret İnternet məzmununa çıxışı bloklaşdırmaq üçün görülə bilən daha yumşaq tədbirin olub-olmamasını müəyyənləşdirməlidir.⁴⁰ Yuxarıda qeyd olunmuş tələb və prinsiplər yetkinlik yaşına çatmayanların məktəb və ya kitabxanalar kimi İnternetə çıxışı əldə etdikləri xüsusi yerlərdə onların müdafiəsi üçün filtrlərin quraşdırılmasının qarşısını almır.⁴¹

51. İnternet məzmununun axtarış sistemləri tərəfindən filtrlənməsi və de-indeksləşdirilməsi İnternet istifadəçilərinin ifadə azadlığının pozulması riskinə gətirib çıxarır. Axtarış sistemləri dünya çapında mövcud olan informasiyanı axtarmaq və onu indeksləmək azadlığına malikdir. Onlar mümkün qanunsuz məzmunu aşkar etmək üçün öz şəbəkələrinə və xidmətlərinə nəzarət etməyə məcbur deyil və məhkəmə qərarı və ya səlahiyyətli orqan tərəfindən səlahiyyət verilmədikcə, əvvəlcədən heç bir filtrləmə və ya bloklaşdırma fəaliyyəti həyata keçirməməlidirlər. Dövlət orqanlarının tələbləri əsasında konkret veb saytların de-indeksləşdirilməsi və ya filtrlənməsi şəffaf olmalı, dəqiq uyğunlaşdırılmalı və məhkəmə müddətləri tələbinə uyğun şəkildə müntəzəm olaraq nəzərdən keçirilməlidir.⁴²

52. Bu bölmə məhdudiyyətlər tətbiq edilərkən İnternet istifadəçiləri üçün təmin edilən bəzi təminatları da müəyyən edir və diqqəti xüsusilə istifadəçiyə informasiya və bu məhdudiyyətlərə qarşı çıxmaq imkanları üzərində cəmləşdirir. Buna Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsinin filtrləmə və bloklaşdırma tədbirlərinə dair tövsiyəsində istinad edilir.⁴³ İnternet istifadəçilərinə filtrləmənin nə zaman işə salındığı, konkret məzmun növünün hansı səbəbdən filtrləndiyi və filtrləmənin necə və hansı meyarlar əsasında işlədiyi (məsələn, qara siyahılar, ağ siyahılar, açar sözün bloklanması, məzmunun reytingi, konkret veb saytların və ya məzmunun axtarış sistemləri tərəfindən de-indeksləşdirilməsi və ya filtrlənməsi) barədə məlumat verilməlidir. Onlara aktiv filtrin əllə əvvəlcədən müəyyənləşdirilməsi ilə bağlı, daha dəqiq desək, həmin məzmunun əsassız olaraq bloklandığı meydana çıxdıqda kiminlə əlaqə saxlanmalı olduğuna və hansı vasitənin konkret məzmun növü və ya veb sayt üçün əllə əvvəlcədən müəyyənləşdiriləcək filtre icazə verəcəyi barədə dəqiq informasiya və məsləhət verilməlidir. İstifadəçilər müraciət və hüquqi müdafiə vasitəsinin səmərəli və asanlıqla əlçatan olan vasitələri, o cümlədən istifadəçilərin məzmununun əsassız olaraq bloklandığını iddia etdiyi halda filtrlərin dayandırılması ilə təmin edilməlidir.

53. Sosial şəbəkələr kimi şirkətlərin İnternet istifadəçiləri tərəfindən yaradılmış və əlçatan edilmiş məzmunu silməsi mümkündür. Bu şirkətlər istifadəçilərin şirkətin xidmətdən istifadəyə dair qaydalarına və şərtlərinə riayət etmədiklərini əsas göstərməklə də istifadəçilərin hesabını (məsələn, istifadəçinin profilini və ya sosial şəbəkədə mövcudluğunu) deaktiv edə bilərlər. AİHK-nın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndinin şərtlərinin Məhkəmə tərəfindən təsvir edilən qaydada ödəndiyi hallar istisna olmaqla, belə fəaliyyət ifadə azadlığı hüququna və informasiya əldə etmək və yaymaq hüququna müdaxilə ola bilər.⁴⁴

³⁸ Bax: Yuxarıdakı qeyd 2, § 52; 66-68 və Nazirlər Komitəsinin İnternetdə Kommunikasiya Azadlığına dair Bəyannaməsi

³⁹ Yenə orada, yuxarıdakı qeyd 2, § 64. Birləşmə Ekin Fransaya qarşı, № 39288/98

⁴⁰ Yenə orada, yuxarıdakı qeyd 2, § 64-66.

⁴¹ Bax: İnternetdə Kommunikasiya Azadlığına dair Bəyannamə, prinsip 3.

⁴² Bax: Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə axtarış sistemləri ilə bağlı insan hüquqlarının müdafiəsinə dair Tövsiyəsi CM/Rec(2012)3, Əlavə, hissə III.

⁴³ Bax: Yuxarıdakı qeyd 34, CM/Rec(2008)6, bax: Əlavə, hissə I; Eyni mənbə, CM/Rec(2012)3, Əlavə, hissə III.

⁴⁴ Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə yeni media anlayışına dair Tövsiyəsi CM/Rec(2011)7, §. 7, Əlavə, § 15; 44-47; 68-69; Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə sosial şəbəkə xidmətləri ilə bağlı insan hüquqlarının müdafiəsinə dair Tövsiyəsi CM/Rec(2012)4, § 3.

54. Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Biznes və İnsan Hüquqlarına dair Əsas Prinsiplərinə (məcburi sənəd deyil) əsasən, biznes müəssisələri insan hüquqlarına hörmət etmək öhdəliyi daşıyır ki, bu da onlardan insan hüquqlarına mənfi təsirə səbəb olmaqdan və ya ona yardım etməkdən yayınmalarını və bu cür təsirlərin aradan qaldırılmasında əməkdaşlıq etmələrini tələb edir. Müdafiə etmək və səmərəli hüquqi müdafiə vasitəsinə çıxış təmin etmək vəzifəsi, əsasən Dövlətlərin üzərinə düşür. Bu, ifadə azadlığı bölməsinin 5-ci bəndində öz əksini tapmışdır. Onlayn xidmət provayderlərinin korporativ sosial məsuliyyətinə nifrətə çağırış və zorakılıq və ya ayrışdırıcı təhrik edən başqa məzmunlara qarşı mübarizə öhdəliyi daxildir. Onlayn xidmət təminatçıları irqçi, ksenofobik, anti-semit, qadın düşməni, seksist (o cümlədən lezbiyan gey biseksual və transgender insanlar) və digər qeyri-obyektivliklərlə əsaslandırılmış ifadələrdən istifadəyə və redaktə olunmuş cavablara diqqətlə yanaşmalıdırlar.⁴⁵ Bu provayderlər İnternet istifadəçilərinə qanunsuz hesab edilə biləcək məzmun və ya baxışların ifadəsi və/və ya davranış barədə məlumat vermək üçün yardım etməyə də hazır olmalıdırlar.⁴⁶

55. Bələdçi İnternet istifadəçilərinə xəbərdarlıq edir ki, istifadəçinin yaratdığı məzmunu saxlayan onlayn xidmət təminatçıları öz xidmətlərinin məzmununa görə redaktənin müxtəlif səviyyələrini həyata keçirmək səlahiyyətinə malikdir.⁴⁷ Onlar redaktə azadlıqlarına xələl gətirilmədən AİHK-nın 10-cu maddəsinə uyğun olaraq İnternet istifadəçilərinin informasiya axtarmaq, əldə etmək və yaymaq hüququnun pozulmamasını təmin etməlidirlər.⁴⁸ Bu, o deməkdir ki, istifadəçinin yaratdığı məzmunu qoyulan hər hansı məhdudiyyət konkret, əsaslandırılmış olmalı və aidiyyəti İnternet istifadəçisinə bildirilməlidir.

56. İnternet istifadəçisi onlayn xidmətdən istifadə edib-etməyəcəyinə dair qərarı təmin edilmiş məlumatları nəzərə alımaqla verə bilməlidir. Praktikada İnternet istifadəçisi özü tərəfindən yaradılmış məzmunu silmək üçün istənilən nəzərdə tutulan tədbirlər barədə tam məlumatlandırılmalı və bu tədbirlər görülməzdən əvvəl öz hesabını deaktiv etməlidir.⁴⁹ İnternet istifadəçiləri həmçinin məzmunun silinməsi və hesabın deaktiv edilməsi ilə bağlı tədbirlərin görülməsinə dair faktlar və əsaslar haqqında əlçatan (istifadəçinin başa düşdüyü dildə), aydın və dəqiq məlumatla təmin edilməlidirlər. Bura onların əsaslandığı qanuni müddəalar və güdülən məqsədin proporsionallığını və qanuniliyini qiymətləndirmək üçün istifadə edilən digər elementlər daxildir. Onlar həmçinin məzmunun silinməsinə və/ya hesabın deaktiv edilməsinə məqbul zaman çərçivəsində yenidən baxılması üçün müraciət etmək və səlahiyyətli inzibati və/və ya məhkəmə orqanına bu qərar əleyhinə şikayət vermək imkanına malik olmalıdırlar.

57. 6-cı yarım-bənd anonimlik məsələlərinə aiddir. Bu, Məhkəmənin presedent hüququna, Budapeşt Konvensiyasına və Nazirlər Komitəsinin digər sənədlərinə əsaslanır. Məhkəmə bir işində Avropa Şurasının üzv Dövlətində İnternet xidməti provayderinin İnternet tanışlıq saytında yetkinlik yaşına çatmayanla bağlı nalayiq elan yerləşdirən şəxsin kimliyini açıqlamağa məcbur edə bilməməsinə görə İnternet kommunikasiyasında məxfiliyi araşdırmışdır. Məhkəmə belə qənaətə gəlmişdir ki, ifadə azadlığı və kommunikasiyanın məxfiliyi əsas mülahizələrdir və telekommunikasiya və İnternet xidmətləri istifadəçilərinə öz məxfiliklərinə və ifadə azadlıqlarına hörmət ediləcəyinə dair təminat verilməlidir, bu cür təminat mütləq ola bilməz və bəzən iğtişaş və ya cinayətin qarşısının alınması və ya başqalarının hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün məhdudiyyətlərə yol verməlidir. Dövlət

⁴⁵ Yenə orada, CM/Rec (2011)7, § 91.

⁴⁶ Yenə orada, CM/Rec(2012)4, II/10.

⁴⁷ Yenə orada, CM/Rec (2011)7, § 18; 30-31.

⁴⁸ Yenə orada, CM/Rec (2011)7, § 7, 2-ci abzas.

⁴⁹ Bax: Hesabın Deaktiv Edilməsi və Məzmunun Silinməsi: Şirkətlər və İstifadəçilər üçün Əsas Prinsiplər və Tətbiqlər, Erica Newland, Caroline Nolan, Cynthia Wong, və Jillian York, burada: http://cyber.law.harvard.edu/sites/cyber.law.harvard.edu/files/Final_Report_on_Account_Deactivation_and_Content_Removal.pdf

münaqişədə olan maraqları uyğunlaşdıran çərçivəni təmin etmək kimi pozitiv öhdəlik daşıyır.⁵⁰

58. Budapeşt Konvensiyası anonim ünsiyyət məqsədilə kompüter texnologiyasından istifadəyə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutmur. İzahlı Hesabata əsasən, "anonim ünsiyyəti asanlaşdırma məqsədilə trafik məlumatlarının modifikasiyası (məsələn, anonim vasitəçi poçt sistemlərinin fəaliyyəti) və ya təhlükəsiz ünsiyyət məqsədilə məlumatların modifikasiyası (məsələn, şifrləmə), prinsip etibarilə, şəxsi həyatın legitim şəkildə qorunması hesab edilməli və beləliklə, hüquqa əsasən həyata keçirilmiş sayılmalıdır. Bununla belə, cinayətin törədən şəxsin kimliyini gizlətmək üçün paket başlığı məlumatının dəyişdirilməsi hallarında Tərəflər [Budapeşt Konvensiyasının Tərəfləri] anonim kommunikasiya ilə bağlı müəyyən sui-istifadəyə görə cinayət məsuliyyəti nəzərdə tutmaq istəyə bilərlər."⁵¹

59. Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi anonimlik prinsipini İnternetdə kommunikasiya azadlığına dair Bəyannaməsində təsdiq etmişdir.⁵² Müvafiq olaraq, onlayn kəşfiyyata qarşı müdafiəni təmin etmək və ifadə azadlığını gücləndirmək üçün Avropa Şurasının üzv Dövlətləri İnternet istifadəçilərinin kimliyini açıqlamamaq istəyinə hörmət etməlidirlər. Buna baxmayaraq, anonimliyə hörmət üzv Dövlətlərin cinayət əməllərinə görə məsuliyyət daşıyanlara qarşı daxili qanunvericiliyə, AİHK-na və ədliyyə və polis sahəsində digər beynəlxalq sazişlərə müvafiq şəkildə tədbirlər görməsinin qarşısını almır.

Toplaşmaq, birləşmək və iştirakçılıq

60. Toplaşmaq və birləşmək azadlığı hüququ AİHK-nın 11-ci maddəsində öz əksini tapmışdır. Bu, Məhkəmə tərəfindən siyasi çıxışların müdafiəsi ilə bağlı prinsipləri də əhatə edir, xüsusilə nəzərə alsaq ki, AİHK-nın 10-cu maddəsinin 2-ci bəndi siyasi çıxış və ya ictimai maraq kəsb edən məsələlərin müzakirəsinin məhdudiyyətləri üçün çox az yer ayırır.⁵³

61. İstifadəçinin İnternetdən vasitəsi ilə dinc toplaşmaq və başqaları ilə birləşmək hüququ vardır. Bura İnternet-əsaslı vasitələrdən istifadə etməklə, ictimai qrupların və cəmiyyətlərin, eləcə də həmkarlar ittifaqlarının formalaşdırılması, onlara qoşulma, onların istifadəyə verilməsi və onlarda iştirak etmək daxildir. Bura, məsələn, kampaniyada və ya vətəndaş fəaliyyətinin digər formalarında iştirak etmək üçün petisiya imzalanması da aiddir. İstifadəçi hüquqlarını həyata keçirmək üçün veb saytlar, proqramlar və ya digər xidmətlər kimi vasitələri seçmək azadlığına malik olmalıdır. Bu hüququn həyata keçirilməsi sosial qrupların və cəmiyyətlərin dövlət orqanları tərəfindən rəsmən tanınması ilə şərtlənmir.

62. Etiraz etmək hüququ bərabər şəkildə onlayn və oflayn rejimdə tətbiq edilir. Binalara girişin kəsilməsi və girişə maneə törədilməsi kimi geniş ictimaiyyət üçün nəticə doğuran etirazlar, AİHK-nın 11-ci maddəsinə uyğun olaraq, toplaşmaq azadlığının həyata keçirilməsi həddləri çərçivəsindədir. Lakin bu, belə fəaliyyətin onlayn xidmətlərin kəsilməsinə səbəb olduğu, müəyyən veb sayta və ya məhdudlaşdırılmış onlayn məkana icazəsiz giriş və ya rəqəmsal məzmunun icazəsiz idarə olunması kimi hallara aid olmaya bilər. Nəticə etibarilə, istifadəçiyə məlumat verilməlidir ki, kəsilməyə səbəb olan onlayn etiraz azadlığı və onun nəticələri hər zaman sərbəst qəbul edilməyə bilər.

63. İnternet vətəndaşlar üçün demokratik cəmiyyətlərdə quruculuq və möhkəmləndirmə işlərində fəal iştirak üçün vasitəyə çevrilmişdir. Nazirlər Komitəsi üzv Dövlətlərə demokratik proseslərdə və müzakirələrdə, dövlət orqanları və vətəndaş cəmiyyəti arasında münasibətlərdə, eləcə də dövlət xidmətlərinin təmin edilməsində informasiya və

⁵⁰ K.U. Finlandiyaya qarşı, № 2872/02 § 49.

⁵¹ Kibercinayətə dair Budapeşt Konvensiyası, Maddə 2, İzahedici Hesabat, §. 62. 62.

⁵² Bax: İnternetdə Kommunikasiya Azadlığına dair Bəyannamə, prinsip 7.

⁵³ Wingrove Böyük Britaniyaya qarşı, 25 noyabr 1996, § 58, Hesabatlar 1996 V.

kommunikasiya texnologiyalarından (İKT) istifadə etməklə, e-demokratiya, e-iştirak və e-hökumət üçün strategiyalar işləyib hazırlamasını və icra etməsini tövsiyə etmişdir.⁵⁴

64. Bura yerli, milli və global dövlət siyasəti müzakirələrində, qanunvericilik təşəbbüslərində, eləcə də qərar qəbul etmə proseslərinin araşdırılmasında iştirak etmək azadlığı, o cümlədən, mövcud olduqda, İKT-dən istifadə etməklə, petisiyalar imzalamaq hüququ daxildir. Bu, Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə vətəndaşların demokratik müzakirələrə, e-aktivizm və e-təşviqat kampaniyalarına cəlb olunmaq, öz qayğılarını, ideyalarını və təşəbbüslərini irəli sürmək, nümayəndələr və hökumət arasında dialoqu və müzakirələri təbliğ etmək və ictimai əhəmiyyətli məsələlərdə rəsmiləri və siyasətçiləri diqqətlə nəzərdən keçirmək üçün İKT-dan istifadənin təbliğ edilməsinə dair tövsiyələrinə əsaslanır.

Şəxsi həyata hörmət və məlumatların qorunması

65. Ailə və şəxsi həyata hörmət hüququ AİHK-nın 8-ci maddəsində öz əksini tapmışdır. Bundan başqa, həmin hüquq Məhkəmənin presedent hüququ ilə də təfsir edilmiş, tamamlanmış və Avropa Şurasının 108 sayılı Konvensiyası ilə möhkəmləndirilmişdir.

66. Şəxsi həyat yekun tərif verilə bilməyən anlayışdır. Məhkəmə vurğulamışdır ki, 8-ci maddə bir sıra maraqları, xüsusilə də, şəxsi və ailə həyatını, evi və yazışmaları, o cümlədən poçt, telefon ünsiyyətlərini⁵⁵ və iş yerində e-mailləri əhatə edir. Şəxsi həyat insanın, məsələn, fotolar və videokliplər formasındakı şəkilləri üzərindəki⁵⁶ hüququ ilə bağlıdır. O, fərdin şəxsiyyəti və şəxsi inkişafı, digər insanlarla əlaqələr qurmaq və inkişaf etdirmək hüququna aiddir. O, eləcə də peşəkar və ya biznes səciyyəli fəaliyyəti də əhatə edir.⁵⁷

67. İstifadəçilərin bir çox fəaliyyəti fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış işlədilməsinin müəyyən formasını əhatə edir; nümunə olaraq brauzerlərdən, e-maildən, ani mesajlardan, İnternet protokolları vasitəsi ilə səsə ötürülməsindən, sosial şəbəkələrdən və axtarış sistemlərindən, eləcə də bulud məlumat saxlama sistemlərindən istifadəni göstərmək olar. 108 sayılı Konvensiya şəxsi məlumatların toplanması, saxlanması, dəyişdirilməsi, silinməsi, bərpası və ya yayılması kimi İnternetdə həyata keçirilən bütün əməliyyatları əhatə edir.⁵⁸

68. Fərdi məlumatların istifadə olunması ilə məşğul olan dövlət orqanları və özəl şirkətlər tərəfindən riayət edilməli olan prinsiplər və qaydalar mövcuddur. İstifadəçinin öz məlumatlarının necə istifadə olunduğunu və bununla bağlı hansı addımın atıla biləcəyini, məsələn, məlumatlara düzəliş edilməsini və ya onların silinməsini tələb etmək kimi tədbirləri bilməsi və başa düşməsi vacibdir. 108 sayılı Konvensiyaya əsasən, fərdi məlumatlar düzgün və qanuna uyğun şəkildə əldə edilməli və istifadə olunmalı və müəyyən və legitim məqsədlər üçün mühafizə edilməlidir. Məlumatlar adekvat, uyğunlaşdırılmış olmalı, mühafizə məqsədləri üçün tələb olunandan çox olmamalı, dəqiq və lazım gəldikdə, yenilənərək saxlanılmalı, fərdi məlumatları istifadə edilən şəxsin tanınmasına icazə verməli və həmin məlumatların saxlanması məqsədi üçün tələb olunandan çox olmayan müddət ərzində mühafizə etməlidir.⁵⁹

69. Fərdi məlumatların istifadəsinin iki xüsusi prinsipi vurğulanır: istifadənin qanuniliyi və istifadəçinin razılığı. İstifadəçi məlumatların yalnız qanunla müəyyən edildiyi və onun buna

⁵⁴ Bax: Yuxarıdakı qeyd 9, CM/Rec(2007)16, Əlavə, hissə I.

⁵⁵ Klass və başqaları Almaniya qarşı, № 5029/71, §41.

⁵⁶ Von Hannover Almaniya qarşı (№ 2), № 40660/08 və 60641/08 §§ 108-113. Sciacca İtaliya qarşı, № 50774/99, § 29.

⁵⁷ Rotaru Rumıniya qarşı (№ 28341/95); P.G. və J.H. Böyük Britaniya qarşı (№ 44787/98); Peck Böyük Britaniya qarşı (№ 44647/98); Perry Böyük Britaniya qarşı (№ 63737/00); Amann İsveçrəyə qarşı (№ 27798/95).

⁵⁸ Bax: Konvensiya 108, Maddə 2

⁵⁹ Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlədilməsi ilə əlaqədar şəxslərin qorunması haqqında Konvensiya (ETS №108).

razılığı olduğu halda, məsələn, İnternet xidmətindən istifadənin qaydalarına və şərtlərinə razılaşmaqla, istifadə edilə biləcəyi barədə məlumatlandırılmalıdır.

70. Şəxsin İnternetdə fərdi məlumatlarının istifadə edilməsinə azad, konkret, məlumatlılığa dayanan və aydın (birmənalı) razılığının 108 sayılı Konvensiyaya daxil edilməsi yenicə müzakirə olunmuşdur.⁶⁰ Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə sosial şəbəkə xidmətləri ilə bağlı insan hüquqlarının müdafiəsinə dair CM/Rec(2012)4 sayılı Tövsiyəsində məlumatların nəzərə alınması ilə razılığın verilməsinə istinad edilir. Xüsusilə, sosial şəbəkələr istifadəçilərin fərdi məlumatları yayılmazdan və ya digər insan kateqoriyaları yaxud şirkətlərlə paylaşılmazdan və ya onların ilkin olaraq toplandıqda vacib olduğu müəyyən məqsədlərdən başqa digər hallarda istifadə edilməzdən əvvəl istifadəçilərin məlumatlılığa dayanan razılığını təmin etməlidir. İstifadəçinin razılığını təmin etmək üçün onlar fərdi məlumatlarına üçüncü şəxslərin daha geniş çıxışını "seçmək" imkanına malik olmalıdırlar (məsələn, sosial şəbəkədə üçüncü şəxs proqramlarından istifadə edildikdə). İstifadəçilərin razılıqlarını geri çəkmək imkanı da olmalıdır.

71. Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə profillemə kontekstində fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlədilməsi ilə əlaqədar şəxslərin qorunmasına dair Tövsiyəsi CM/Rec(2010)13 qeyd etmək vacibdir. Bu, fərdlə bağlı qərarlar qəbul etmək və ya onun şəxsi seçimlərini, davranışını və münasibətlərini təhlil etmək və ya proqnozlaşdırmaq məqsədilə hər hansı profilin bir fərdə şamil edilməsindən ibarət avtomatlaşdırılmış şəkildə məlumatdan istifadə etmək üsulları kimi başa düşülür. Məsələn, İnternet istifadəçisinin fərdi məlumatları onun bir veb sayt və ya proqramla qarşılıqlı təsiri kontekstində və ya müəyyən zaman ərzində və müxtəlif veb saytlarda İnternetdə gəzişmə fəaliyyəti kontekstində (məsələn, daxil olunmuş səhifələrə və məzmunlara, daxil olma vaxtlarına, nəyin axtarılmasına, nəyin kliklənməsinə dair məlumatların toplanması yolu ilə) toplana və istifadə oluna bilər. "Kükilər" istifadəçilərin gəzişmə fəaliyyətlərini izləmək üçün istifadə edilən vasitələrdən biridir; bu, məlumatın istifadəçinin avadanlığında saxlanması və sonradan bərpası yolu ilə həyata keçirilir. Tövsiyə İnternet istifadəçilərinin fərdi məlumatlardan profillemə məqsədləri ilə istifadəsinə razılıq vermək və bu cür razılığı geri çəkmək hüququnu nəzərdə tutur.⁶¹

72. Avropa Şurasının müxtəlif sənədlərində İnternet istifadəçilərinin fərdi məlumatlarından istifadə ilə bağlı məlumat hüququna istinad edilir. 108 sayılı Konvensiya məlumatların subyektinə istənilən fiziki və ya hüquqi şəxs tərəfindən onun fərdi məlumatlarından istifadə olunduğubu, istifadənin əsas məqsədlərini, eləcə də istifadə edən subyektin kimliyini və daimi yaşayış yeri və ya əsas iş yerini müəyyənləşdirmək və əqləbatan müddət ərzində və çox ləngimədən və ya xərc çəkmədən, ona aid fərdi məlumatların saxlanması, eləcə də bu cür məlumatlarla bağlı ona məlumat verilməsinin anlaşılıqlı formada olduğunun təsdiqini əldə etmək imkanı verilməsini təmin edir.⁶²

73. Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə Profillemə kontekstində fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış işlədilməsi ilə əlaqədar şəxslərin müdafiəsinə dair CM/Rec(2012)4 Tövsiyəsində istifadəçiyə verilən məlumata da istinad edilir. Sosial şəbəkələrdəki İnternet istifadəçiləri provayderlərin xidmət qaydaları və istifadə şərtlərinə edilmiş hər bir dəyişiklik haqqında aydın və başa düşülən şəkildə məlumatlandırılmalıdır. Bura, eləcə də daxildir: istifadəçilərin məxfiliyi üçün risk daşıyan üçüncü şəxs proqramlarının quraşdırılması kimi digər əməliyyatlar; sosial şəbəkə xidmətlərinin icrasında tətbiq edilə bilən qanun; onların

⁶⁰ Fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlədilməsi ilə əlaqədar şəxslərin qorunması haqqında Konvensiyanın (ETS № 108) Məşvəratçi Komitəsi bu konvensiyanı müasirləşdirmək üçün bir sıra təkliflər irəli sürmüşdür (T-PD(2012)4Rev3_en). Təkliflərdən biri avtomatlaşdırılmış qaydada işlədilmə üçün ilkin şərt olaraq, fərdi məlumatları işlədilən şəxsin razılığına diqqətin yönəldilməsidir. "Hər bir Tərəf məlumatın işlədilməsinin məlumat subyektinin azad, konkret, məlumatlılıq əsasında verilməsi və [aydın, birmənalı] razılığına və ya qanunla müəyyən edilmiş bəzi legitim əsaslar çərçivəsində həyata keçirilə biləcəyini təmin etməlidir."

⁶¹ Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə profillemə kontekstində fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlədilməsi ilə əlaqədar şəxslərin qorunmasına dair Tövsiyəsi CM/Rec(2010)13, bölmə 5.

⁶² 108 sayılı Konvensiya, maddə 8

profil və kommunikasiyalarına açıq çıxışın (zaman və coğrafi baxımdan) nəticələri, xüsusilə, şəxsi və açıq kommunikasiya arasındakı fərqi izah edilməsi və məlumatın ictimaiyyətə açıq olmasının, o cümlədən məlumatlara üçüncü şəxslər tərəfindən məhdudiyyətsiz çıxışın və onların üçüncü şəxslər tərəfindən toplanmasının nəticələri; və başqa insanlar çıxışı özlərinin seçdikləri kontaktlar xaricinə genişləndirdikləri hallarda onların fərdi məlumatlarını, o cümlədən audio və video məzmununu dərc etməzdən əvvəl onlardan əvvəlcədən razılıq almaq zərurəti. İnternet istifadəçilərinə bir profili təyin etmək üçün istifadə edilən fərdi məlumatların istifadəsini dəstəkləyən məntiq və profiləmənin məqsədləri ilə bağlı xüsusi məlumatlar da verilməlidir.

74. İnternet istifadəçiləri 108 sayılı Konvensiyada nəzərdə tutulduğu kimi fərdi məlumatları üzərində nəzarət imkanına, xüsusilə də qanuna zidd olaraq istifadə edilmiş məlumatların düzəlişinə nail olmaq və ya onları silmək hüququna və təsdiq və ya yuxarıda qeyd edildiyi kimi, kommunikasiya, düzəliş və ya silinmə üçün müraciətə əməl edilmədikdə, hüquqi müdafiə vasitəsi hüququna malik olmalıdır.⁶³

75. Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə axtarış sistemləri ilə bağlı insan hüquqlarının müdafiəsinə dair CM/Rec(2012)3 sayılı Təvsiyəsi təminatçıların öz istifadəçilərinin məxfiliyini qorumaq üçün görə biləcəyi bir sıra tədbirlərə istinad edir. Bura fərdi məlumatlara üçüncü şəxslər tərəfindən qanunsuz çıxışın əldə edilməsindən müdafiə və məlumatların pozuntu xəbərdarlığı sxemləri daxildir. Tədbirlərə istifadəçi ilə axtarış sistemi təminatçısı arasında kommunikasiyanın "fasiləsiz" şifrələnməsi də daxil olmalıdır. Axtarış sistemi təminatçısına məxsus olan müxtəlif xidmətlərdən/platformalardan törəyən məlumatların qarşılıqlı əlaqəsi yalnız həmin konkret xidmət üçün istifadəçi tərəfindən birmənalı razılığın verildiyi halda baş verə bilər. İstifadəçilər bu cür xidmətlərdən istifadə zamanı toplanmış məlumatlara, eləcə də, məsələn, birbaşa marketinq məqsədləri üçün yaradılmış hər hansı profile çıxış əldə etmək, onlarda düzəlişlər etmək və onları silmək imkanına malik olmalıdırlar.⁶⁴

76. Sosial şəbəkələr istifadəçilərə xüsusilə onların fərdi məlumatlarının idarə olunmasında və qorunmasında aşağıdakılarla kömək etməlidir:

- istifadəçi tərəfindən müəyyən edilmiş və seçilmiş kontaktlara çıxışı məhdudlaşdırmaq üçün *gizliliyi təmin edən standart quraşdırmalar*. Bura onların məxfilik quraşdırmalarına və məlumatlarına ictimai çıxışın səviyyəsinin tənzimlənməsi daxildir;
- standart olaraq aktivləşdirilməməli olan biometrik məlumatlar və ya uzun tanınmasına çıxış kimi *həssas məlumatlar üçün təkmilləşdirilmiş müdafiə*;
- *üçüncü şəxslər tərəfindən istifadəçinin şəxsi məlumatlarına qanunsuz çıxışa qarşı məlumatların təhlükəsizliyi*, o cümlədən istifadəçi və sosial şəbəkələr arasında kommunikasiyanın fasiləsiz şifrələnməsi. İstifadəçilər, öz şifrələrini dəyişdirmək və maliyyə əməliyyatlarında (məsələn, sosial şəbəkələr bank və ya kredit kartı məlumatlarına malik olduqda) diqqətli olmaq kimi qabaqlayıcı tədbirlər görmək imkanına malik olmaq üçün fərdi məlumatlarının təhlükəsizliyinin pozulması barədə məlumatlandırılmalıdırlar;
- *məqsədyönlü şəkildə məxfilik*, yəni xidmət və ya məhsullarının konsepsiyası mərhələsində məlumatların qorunmasına müraciət edilməsi və mövcud xidmətlərə edilən dəyişikliklərin məxfiliyə təsirinin davamlı olaraq qiymətləndirilməsi;

⁶³ Bax: yuxarıdakı qeyd 60, maddə 8.

⁶⁴ Bax: CM/Rec(2012)3, xüsusilə də Əlavə, hissə II.

- *sosial şəbəkələrin istifadəçisi olmayanların* fərdi məlumatlarını, məsələn, e-mail ünvanlarını və biometrik məlumatlarını toplamaqdan və istifadə etməkdən çəkindirilməsi yolu ilə müdafiəsi. İstifadəçilər digər şəxslərə qarşı malik olduqları öhdəlikləri, xüsusilə də başqa insanlarla bağlı fərdi məlumatların dərc edilməsində həmin şəxslərin hüquqlarına hörmət etməli olduqlarını bilməlidirlər.⁶⁵

77. Sosial şəbəkə istifadəçisinin hesabı ləğv edilməzdən əvvəl o, öz məlumatlarını asanlıqla və sərbəst şəkildə başqa istifadəyə yararlı xidmətə və ya qurğuya keçirmək imkanına malik olmalıdır. Ləğvetmədən sonra istifadəçidən alınan və onun haqqında bütün məlumatlar sosial şəbəkə xidmətinin saxlama vasitəsindən həmişəlik silinməlidir. Bundan əlavə, İnternet istifadəçiləri öz onlayn kimliyi, o cümlədən təxəllüsdən istifadə ilə bağlı məlumatlılıq əsasında seçimlər etmək imkanına malik olmalıdırlar. Sosial şəbəkə xidmətinin həqiqi kimliyin qeydiyyatını tələb etdiyi hallarda həmin həqiqi kimliyin İnternetdə dərc edilməsi istifadəçilər üçün qeyri-məcburi olmalıdır. Bu, zəruri olduqda və əsas hüquq və azadlıqlara hörmətə təminat verən müvafiq qanuni müdafiədən söhbət getdikdə, hüquq-mühafizə orqanlarının istifadəçinin həqiqi kimliyinə çıxış əldə etməsinin qarşısını almır.

78. Profilləmə kontekstində istifadəçi öz fərdi məlumatlarını da profillemə məqsədi ilə, əgər qərar müqavilənin gedişatı zamanı qəbul edilibsə və o şərtlə ki, istifadəçinin qanuni maraqlarının müdafiəsi üçün görülən tədbirlər təmin edilib, onun istifadəsinə etiraz etmək və profillemənin yeganə bünövrəsi əsasında qəbul edilmiş və istifadəçi ilə bağlı hüquqi təsirlərə malik olan və ya ona əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərən qərara etiraz etmək imkanına malik olmalıdır.⁶⁶

79. İnternet istifadəçisinin hüquqları, dolayısı ilə, 3-cü yarım-bənddəki "bir qayda olaraq" sözü mütləq deyil. İstisnalar, qanunla təmin edildikdə və bu, demokratik cəmiyyətdə aşağıdakılar üçün zərurət təşkil etdikdə yolveriləndir: (a) Dövlət təhlükəsizliyinin, ictimai təhlükəsizliyin, dövlətin valyuta maraqları və ya cinayət əməllərinin qarşısının alınması; və (b) məlumat subyektinin və ya başqalarının hüquq və azadlıqlarının müdafiəsi. Məlumat subyektlərinin məxfiliyinin pozulmasına aşkar risk olmadıqda, nəzərdə tutulmuş hüquqların həyata keçirilməsinə məhdudiyyətlər statistika və ya elmi tədqiqatlar məqsədilə istifadə edilən avtomatlaşdırılmış şəxsi məlumat faylları ilə əlaqədar qanunla təmin edilə bilər.⁶⁷

80. Dinləmə kompüter sisteminə və ya dolayısı ilə elektron gizli dinləmə və ya qoşulma cihazlarına çıxış və onlardan istifadə vasitəsilə ünsiyyətlərin məzmununun dinlənilməsi, yoxlanması və ya kəşfiyyatı, məlumatların məzmununun təmin olunması ilə əlaqədardır. Dinləmə qeydetməni də özünə daxil edə bilər.⁶⁸ Yazışmaların və kommunikasiyanın məxfiliyinə hörmət hüququ AİHK-nın 8-ci maddəsində öz əksini tapmış, sonra isə Məhkəmə tərəfindən təfsir edilmişdir. Yazışmalar anlayışı poçt və telekommunikasiyaları⁶⁹, eləcə də işgüzar kontekstdə⁷⁰ göndərilən e-mailləri əhatə edir. E-mail mesajları (daha geniş kontekstdə), cari mesajlaşma və s. kimi digər kommunikasiya formalarını İnternetə gətirə biləcək texnologiyaların inkişafı ilə ayaqlaşmaq üçün bu anlayışın təfsirinin 8-ci maddə altında təkmilləşdiriləcəyi gözlənilir.

81. Qeyri-İnternetlə bağlı proseslərdə və Dövlət orqanları tərəfinən müdaxiləni özündə ehtiva edən proseslərdə dinləmə və kommunikasiyanın kəşfiyyatı ilə əlaqəli Məhkəmənin presedent hüququnda təsdiqlənmiş bəzi ümumi prinsiplər aşağıda verilmişdir. Bu prinsiplər

⁶⁵ Yenə orada.

⁶⁶ Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə profillemə kontekstində fərdi məlumatların avtomatlaşdırılmış qaydada işlədilməsi ilə əlaqədar şəxslərin qorunmasına dair Təvsiyəsi CM/Rec(2010)13, bölmə 5.

⁶⁷ 108 sayılı Konvensiya, maddə 9

⁶⁸ Bax: Budapeşt Konvensiyasına dair İzahlı Hesabat, para.53.

⁶⁹ Avropa İntegrasiya və İnsan Hüquqları Assosiasiyası və Ekmdzhiev Bolqarıstana qarşı № 62540/00 § 58; Klass və başqaları Almaniya qarşı 5029/71, Malone Böyük Britaniya qarşı, № 8691/79və Weber və Saravia Almaniya qarşı, № 54934/00.

⁷⁰ Bax: Copland Böyük Britaniya qarşı, № 62617/00.

gələcəkdə İnternet kommunikasiyalarının mümkün gələcək tətbiqi üçün ümumi təlimat və istinad təmin edir.

82. Yazışmaları oxuma və telekommunikasiyaları dinləmə şəxsi həyata hörmət hüququna müdaxilədir və AİHK-nın 8-ci maddəsinin 2-ci bəndinin şərtlərinə tabedir. Telekommunikasiyaların kəşfiyyatına icazə verən qanunvericiliyin özünün mövcudluğu şəxsi həyata hörmət hüququna müdaxilə hesab edilə bilər. Əlaqədar ölkədəki bütün insanların poçtuna və telekommunikasiyalarına potensial olaraq nəzarət edilməsi ehtimalını nəzərdə tutan kəşfiyyat sistemini təsis edən qanun birbaşa olaraq, həmin ölkədəki poçt və kommunikasiya xidmətlərinin bütün istifadəçilərinə və ya potensial istifadəçilərinə təsir göstərir. Buna görə də, Məhkəmə qəbul etmişdir ki, fərd müəyyən şərtlər daxilində gizli tədbirlərin və ya onlara icazə verən qanunvericiliyin sadəcə mövcudluğu nəticəsində yaranmış pozuntunun qurbanı olduğunu iddia edə bilər və bu zaman bu cür tədbirlərin faktiki olaraq ona qarşı tətbiq edildiyini təsdiqləmək məcburiyyətində deyil.⁷¹

83. AİHK-nın 8-ci maddəsində nəzərdə tutulduğu kimi, iğtişaş və ya cinayətin qarşısının alınması, sağlamlığın və əxlaqın qorunması və ya başqalarının hüquq və azadlıqlarının qorunması üçün, dinləmə qanuni əsasla malik olmalı və milli təhlükəsizliyin, ictimai təhlükəsizliyin və ya ölkənin iqtisadi rifahının maraqları üçün demokratik cəmiyyətdə zəruri olmalıdır. Məhkəmə yazışmaların və kommunikasiyaların dövlət orqanları tərəfindən kəşfiyyatının gizli tədbirlərini təmin edən həmin qanunun cavab verməli olduğu tələblərə istinadən aşağıdakı ümumi prinsipləri işləyib hazırlamışdır.

- *Əvvəlcədən görmənin mümkünlüyü* – qanun əlaqədar şəxsə onun tətbiqinin nəticələrini əvvəlcədən görmə imkanı verməyə müyəssər olmalıdır. Qanun hökumətə şəxsi həyata və yazışmalara hörmət hüququna bu gizli və potensial təhlükəli müdaxiləyə müraciət etmək səlahiyyəti verən şərtləri və vəzifələri vətəndaşlar üçün yetərli göstərici olaraq kifayət qədər aydın və dəqiq ifadə etməlidir.⁷²
- *Dövlət orqanları tərəfindən onlara verilən səlahiyyətlərin tətbiqinin minimuma endirilməsi* – qanun aşağıdakılara dair təfəssilatlı qaydaları əks etdirməlidir: (i) dinləmə qərarının alınmasına imkan verən pozuntuların təbiəti; (ii) kommunikasiyalarına nəzarət edilməsinə məruz qala bilən şəxslər kateqoriyasının müəyyənləşdirilməsi; (iii) bu nəzarətin müddəti üzərində məhdudiyyət; (iv) əldə olunmuş məlumatların yoxlanması, istifadəsi və saxlanması üçün əməl edilməli olan prosedurlar; və (v) məlumatlar digər tərəflərə ötürülərkən görülməli olan ehtiyat tədbirləri; və əldə olunmuş məlumatların silinə biləcəyi və ya qeydlərin məhv edilə biləcəyi hallar.⁷³
- *Səlahiyyətli orqanlar tərəfindən nəzarət və baxış* – Məhkəmə sui-istifadəyə qarşı müvafiq və səmərəli təminatların mövcud olmasını tələb edir.⁷⁴

84. Məhkəmənin iş yerində məxfiliyə dair presedent hüququ müəyyən etmişdir ki, müəssisənin obyektlərində işçi tərəfindən edilən telefon zəngləri şəxsi həyat və yazışma anlayışları ilə əhatə olunur. İşdən göndərilmiş e-maillər, eləcə də şəxsi İnternet istifadəsinin

⁷¹ Klass və başqaları, № 5029/71 §§ 30-38; Malone Böyük Britaniyaya qarşı № 8691/79 § 64; və Weber və Saravia Almaniya qarşı № 54934/00, §§ 78 və 79, Avropa İnteqrasiya və İnsan Hüquqları Assosiasiyası və Ekmdzhiev Bolqarıstana qarşı № 62540/00 § 58, § 69-70.

⁷² Malone Böyük Britaniyaya qarşı № 8691/79 § 67; Valenzuela Contreras İspaniyaya qarşı, 30 iyul 1998-ci il tarixli qərar, Hesabatlar 1998-1999, p. 1925, § 46 (iii); and Khan Böyük Britaniyaya qarşı, № 35394/97, § 26, , Avropa İnteqrasiya və İnsan Hüquqları Assosiasiyası və Ekmdzhiev Bolqarıstana qarşı, № 62540/00, § 71.

⁷³ Bax: Kruslin Fransaya qarşı, № 11801/85 § 33; Huvig Fransaya qarşı, № 11105/84 § 32; Amann İsveçrəyə qarşı, № 27798/95 § 56; Weber və Saravia Almaniya qarşı № 54934/00 § 93; Avropa İnteqrasiya və İnsan Hüquqları Assosiasiyası və Ekmdzhiev Bolqarıstana qarşı, № 62540/00 § 76.

⁷⁴ Yəni orada, № 62540/00 § 77.

izlənməsindən əldə edilən informasiya AİHK-nın 8-ci maddəsinə əsasən qorunmalıdır. Bunların izlənməyə məruz qalması olduğuna dair xəbərdarlığın olmadığı halda, işçi, əsaslı olaraq, iş yerində telefon zəngləri, e-mail və İnternetdə istifadəsinə dair məxfiliyinə hörmət ediləcəyini gözləyir.⁷⁵ Üzv Dövlətlərdə istifadəçiyə məlumatların qorunması orqanları və ya digər səlahiyyətli orqanlar kömək edə bilər.

85. Üzv Dövlətlərin böyük əksəriyyətində mövcud olan məlumatların qorunması orqanları fərdi məlumatların istifadə edilməsinin araşdırılmasında, onlara müdaxilə edilməsində, onlarla bağlı məlumatlandırılma və onların aradan qaldırılmasında mühüm rol oynayır. Bu, Fərdi məlumatların qorunmasını təmin etmək Dövlətin şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququnu qorumaq öhdəliyinin daha geniş əhatə dairəsi çərçivəsində əsas funksiyasıdır.

Təhsil və savadlılıq

86. Təhsil hüququ AİHK-nın 1 sayılı Protokolunun 2-ci maddəsində əks olunmuşdur. Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə İnternetin ictimai xidmət dəyərinin təşviq edilməsi tədbirlərinə dair Təvsiyəsi CM/Rec(2007)16 rəqəmsal formada təhsil, mədəni və elmi məzmunun yaradılmasını, istifadə edilməsini və ona çıxışı təşviq edir ki, bütün mədəniyyətlərin özünü ifadə etməsi və bütün dillərdə, o cümlədən aborigen dillərində İnternetə çıxışa malik olması təmin edilsin.⁷⁶ İnternet istifadəçiləri İnternetdə dövlətin maliyyələşdirdiyi tədqiqat işləri və mədəni əsərlərə sərbəst şəkildə çıxış əldə etmək imkanına malik olmalıdır.⁷⁷ Dövlət domenində olan rəqəmsal miras materiallarına da əsaslı məhdudiyyətlər çərçivəsində sərbəst çıxış olmalıdır. Əqli mülkiyyətin qorunmasına yolverilən istisnaların həddləri çərçivəsində müəlliflərin öz əməyinə görə ödəniş alması üçün konkret hallarda biliyə çıxış əldə etmək üçün şərtlər müəyyənləşdirilməsinə icazə verilir.

87. İnternet istifadəçiləri İnternetdə insan hüquqlarını və azadlıqlarını həyata keçirmək üçün əsas məlumatlar, təhsil, bilik və bacarıqlar əldə etmək imkanına malik olmalıdır. Bu, kompüter biliyini informasiyaya çıxışın, mədəni hüquqların və İKT vasitəsilə təhsil hüququnun ilkin şərti kimi təbliğ edən Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi standartlarına uyğundur.⁷⁸

88. İnternet savadlılığı proqramları və təşəbbüsləri İnternet istifadəçilərinə İnternet məzmununun dəqiqliyini və etibarlılığını tənqidi olaraq təhlil etmək imkanı verir. Nazirlər Komitəsi Avropa Şurasının üzv Dövlətlərin İKT qurğularına çıxışı asanlaşdırmalı və bütün insanlara, xüsusilə də uşaqlara geniş çeşidli İKT ilə işləmək üçün lazım olan bacarıqları əldə etmək imkanı vermək üçün təhsili təbliğ etməli və informasiyanın, xüsusilə də onlar üçün zərərli ola biləcək informasiyanın keyfiyyətini tənqidi olaraq qiymətləndirməli olduğunu tövsiyə etmişdir.⁷⁹

Uşaqlar və gənclər

89. Uşaqlar və gənclər İnternet və digər İKT vasitəsilə öz baxışlarını ifadə etmək, cəmiyyətdə iştirak etmək, eləcə də onlara təsir edən qərarların qəbul edilməsində iştirak etmək hüququna malikdirlər. Bu, 18 yaşından aşağı bütün uşaqların və gənclərin öz görüşlərini azad şəkildə ifadə etmək, eşidilmək və onlara təsir edən məsələlərdə qərar qəbul edilməsinə öz töhfələrini vermək üçün hüquq, vasitə, məkan, imkan və lazım gəldikdə, dəstəyə malik olmalı olduğunu, onların baxışlarına, yaşlarına, yetkinliyinə və anlayışına uyğun olaraq lazımi əhəmiyyət verilməli olduğunu təsdiq edən Nazirlər Komitəsi

⁷⁵ Copland Böyük Britaniyaya qarşı, № 62617/00, §41, 42.

⁷⁶ Eləcə də bax: Yuxarıdakı qeyd 8, CM/Rec(2007)16, bölmə IV.

⁷⁷ Yenə orada.

⁷⁸ Nazirlər Komitəsinin İnformasiya Cəmiyyətində insan hüquqları və qanunun aliliyinə dair Bəyannaməsi, CM(2005)56 yekun 13 May 2005.

⁷⁹ Yenə orada.

standartlarına əsaslanır. Uşağın və gəncin iştirakçılıq hüququ, irq, etnik mənsubiyyət, rəng, cinsiyyət, dil, din, siyasi və digər mövqe, milli və ya sosial mənşə, mülkiyyət, əlillik, doğum, cinsi oriyentasiyası və digər status kimi heç bir əsasda ayrışdırıcıya yol verilmədən, İnternet mühitinə tam şamil olunur.⁸⁰

90. Uşaqlar və gənclər sosial şəbəkə və digər vasitələrlə onlara öz hüquqlarını həyata keçirmək üçün mümkün imkanlar haqqında yaşlarına və şəraitə uyğun informasiya ilə təmin edilməlidir. Onlar öz iştiraklarının miqyası, o cümlədən cəlb olunmalarının məhdudiyyətləri, iştiraklarının gözlənilən və faktiki nəticələri və görüşlərinin sonda necə nəzərə alınacağı barədə tam məlumatlandırılmalıdır.⁸¹ Onlar iştirak hüququnu pozulduğunu hesab etdikdə, onlar şikayət etməyin uşaq dostu vasitələri və hüquqi və inzibati prosedurlar, o cümlədən onlardan istifadə zamanı kömək və dəstək kimi səmərəli təzminat və hüquqi müdafiə vasitələri ilə təmin olunmalıdır.⁸²

91. Uşaq və gənc istifadəçilər İnternetdən təhlükəsiz şəkildə və şəxsi həyatlarının qorunmasına lazımi diqqət yetirilərək istifadə etmək imkanına malik olmalıdırlar. Onlar müəllimlərdən, tərbiyəçilərdən və valideynlərdən buna dair təlim və informasiya əldə etməlidirlər. Onların informasiya savadlılığı informasiyanın əldə olunmasını təmin edən vasitələrdən səriştəli istifadə, məzmunun tənqidi təhlilinin inkişafı və vətəndaşlıq və yaradıcılığı, eləcə də uşaqların İnternetdən və informasiya və kommunikasiya texnologiyalarından pozitiv və məsuliyyətli şəkildə istifadə etməsi üçün uşaqlar və onların tərbiyəçiləri üçün təlim təşəbbüslərini gücləndirmək üçün kommunikasiya bacarıqlarının mənimsənilməsi kimi başa düşülür.⁸³

92. Uşaqların şəxsi həyat hüququ Məhkəmə tərəfindən bir sıra işlərdə araşdırma predmeti olmuşdur. Uşaqların fiziki və mənəvi rifahı onların şəxsi həyat hüququnun zəruri aspektləridir. Üzv Dövlətlər bu hüquqa səmərəli şəkildə hörməti təmin etmək kimi pozitiv öhdəlik daşıyırlar.⁸⁴ Məhkəmə hesab edir ki, şəxsi həyatın əsas dəyərləri və zəruri aspektləri təhlükədə olduqda, ağır əməllərə qarşı səmərəli daşındırıcı tədbirlər səmərəli cinayət qanunu müddəaları və təhqiqatı tələb edir.⁸⁵

93. Başa düşmək vacibdir ki, uşaqların və gənclərin İnternetdə və ya İnternetdən istifadə etməklə yaratdıqları məzmunun və ya başqalarının onlarla bağlı yaratdıqları məzmun (məsələn, şəkillər, videolar, mətn və ya digər məzmun), yaxud da bu məzmunun izləri (loqolar, qeydlər və istifadə) uzunmüddətli və ya daimi əlçatan ola bilər. Bu, onların ləyaqətinə, təhlükəsizliyinə və şəxsi həyatına problem yarada və ya onları indi və ya həyatlarının sonrakı mərhələsində həssas vəziyyətdə qoya bilər. Onlar özləri, eləcə də valideynləri, himayədarları, müəllimləri və dayələri bu reallığı başa düşməyə və onun öhdəsindən gəlməyə, eləcə də onlayn rejimdə onların şəxsi həyatını müdafiə edə bilməyə qabil olmalıdırlar. Buna görə də, şəxsi məlumatların necə silinməsinə dair praktik təlimatın əlçatan olması vacibdir. Avropa Şurasının Nazirlər Komitəsi, hüquq-mühafizə konteksti istisna olmaqla, üzv Dövlətləri İnternetdə uşaqlar tərəfindən yaradılmış və onların ləyaqətinə, təhlükəsizliyinə və şəxsi həyatının toxunulmazlığına problem yaradacaq, başqa sözlə desək, hazırda və ya həyatlarının sonrakı mərhələsində onları həssas vəziyyətdə qoyacaq məzmunun uzunmüddətli və ya daimi əlçatan qeydiyyatının olmaması təlimatı ilə təmin etmişdir.⁸⁶ Beləliklə, üzv Dövlətlər, lazım gəldikdə, digər müvafiq maraqlı tərəflərlə birlikdə

⁸⁰ Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə 18 yaşdan aşağı uşaqların və gənclərin iştirakçılığına dair Təvsiyəsi CM/Rec(2012)2.

⁸¹ Yenə orada.

⁸² Bax: Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə uşaqların hüquqları və uşaqlar və ailələr üçün sosial xidmətlərə dair Təvsiyəsi CM/Rec(2011)12, Avropa Şurasının Uşaq Dostu Ədliyyəyə dair Təlimatları.

⁸³ Nazirlər Komitəsinin uşaqlara yeni informasiya və kommunikasiyalar mühitində səlahiyyətlərin verilməsinə dair Təvsiyəsi Rec(2006)12.

⁸⁴ K.U. Finlandiyaya qarşı no 2872/02 § 40, 41.

⁸⁵ X və Y Niderlanda qarşı, §§ 23-24 and 27; August Böyük Britaniyaya qarşı № 36505/02; M.C. Bolqarıstana qarşı, № 39272/98, § 150. K.U. Finlandiyaya qarşı, № 2872/02 § 46. K.U. Finlandiyaya qarşı, № 2872/02 § 46.

⁸⁶ Nazirlər Komitəsinin İnternetdə uşaqların ləyaqətinin, təhlükəsizliyinin və məxfiliyinin qorunmasına dair Bəyannaməsi.

belə məzmunun, o cümlədən onun izlərinin (loqolar, qeydlər və istifadə) kifayət qədər qısa müddət ərzində aradan qaldırılmasının və ya silinməsinin mümkünlüyünü araşdırmağa dəvət olunur.⁸⁷ Bununla belə, 3-cü yarım-bənd mətbuat və ya nəşriyyat tərəfindən yaradılan uşaqlar və ya gənclərlə bağlı məzmunla şamil edilmir. Bələdçinin bu müddəasındakı ilk cümlə müəyyən edir ki, o, uşaqlar, gənclər və ya digər İnternet istifadəçiləri tərəfindən yaradılmış və onlar haqqında olan məzmunla bağlı vəziyyətləri əhatə edir.

94. Onlayn zərərli məzmun və davranışla bağlı, uşaqlara onların yaşlarına və şəraitə uyğun, xüsusilə də onlayn pornoqrafiya, qadınların ləyaqətini alçaldan və stereotipləşmiş təsviri, zorakılığın və özünə xəsarət yetirmənin təsviri və təbliği, xüsusilə də intiharlar, alçatmalar, ayrışdırıcıya yol verən və ya irqçi ifadələr və ya belə davranışa bəraət qazandırılması, cinsi istismar məqsədi ilə təhrik etmədən, insan alverinə uşaq qurbanların cəlb olunması, sataşma, təqib etmə və digər təzyiq formalarından törəyə biləcək və uşaqların fiziki, emosional və fizioloji rifahına mənfi təsir göstərəcək zərər riski ilə bağlı xüsusi qayğı və dəstək hüququna malikdir.⁸⁸ Buna görə də, uşaq və gənc İnternet istifadəçiləri qanunsuz olan məzmunun və davranışın növləri barədə onların yaşına və hər hansı digər xüsusi hallara uyğunlaşdırılmış şəkildə məlumatlandırılmalıdırlar.

95. Uşaqlar və gənclər zərər riski törədən məzmun və davranış məruzə etmək və onların konfidensiallığı və anonimliyini ilə bağlı məsləhət və dəstək almaq imkanına malik olmalıdırlar. Bu, xüsusilə, sosial şəbəkələr kontekstində müvafiqdir. Nazirlər Komitəsi üzv Dövlətlərə bu istiqamətdə,⁸⁹ xüsusilə də uşaqları və gəncləri zərərli məzmundan qorumaq üçün aşağıdakı vasitələrlə tədbirlər görməyi tövsiyə etmişdir:

- müvafiq hüquqi müddəalara zidd ola biləcək məzmunun, məzmun paylaşmalarının və ya davranışın növləri haqqında aydın məlumat təmin etmək;
- müvafiq məzmun və ya davranışın sosial şəbəkə xidmətindən istifadənin qayda və şərtlərinə görə "uyğun olmayan" kimi təyin edilə bilməsi və bu zaman bu yanaşmanın ifadə və informasiya azadlığı hüququnu məhdudlaşdırmamasını təmin etmək üçün redaktə siyasəti işləyib hazırlamaq;
- sosial şəbəkələrdə dərc edilən uyğun olmayan və ya açıq-aşkar qanunsuz məzmun və ya davranışın məruzə edilməsi üçün asanlıqla əlçatan mexanizmlər yaratmaq;
- kibersataşma və kiberqruminq ilə bağlı şikayətlərə cavab olaraq lazımı qayğını təmin etmək.⁹⁰

96. Uşaq və gənc istifadəçilər xüsusi diqqəti zəruri edən fiziki və mənəvi rifaha müdaxilə riskləri, o cümlədən onlayn mühitdə cinsi istismar və sui-istifadə haqqında da məlumatlandırılmalıdırlar. Buna Avropa Şurasının Lanzarota Konvensiyasında və Məhkəmənin Dövlətlərin onlayn rejimdə uşaqların müdafiəsini təmin etmək kimi pozitiv öhdəliyə malik olmasını qəbul edən Məhkəmənin presedent hüququnda istinad edilir.⁹¹

97. Lanzarota Konvensiyasına əsasən, uşaqlar İnternetdə əlçatan və ya mümkün olan pornoqrafik çıxışlara (məsələn, vebkameralar vasitəsilə, çat otaqlarında və ya onlayn oyunlarda) cəlb olunmaqdan, sövq edilməkdən və məcbur edilməkdən müdafiə

⁸⁷Yenə orada.

⁸⁸ Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə uşaqları zərərli məzmun və davranışdan qorumaq və onların yeni informasiya və kommunikasiyalar mühitində fəal iştirakını təbliğ etmək üçün tədbirlərə dair Təvsiyəsi CM/Rec(2009)5.

⁸⁹ Bax: CM/Rec(2012)4, Əlavə, II, §10.

⁹⁰ Yenə orada.

⁹¹ K.U. Finlandiyaya qarşı, № 2872/02.

olunmalıdır.⁹² Onlar, daxili qanunvericiliyinin müvafiq müddəalarına uyğun olaraq, cinsi hərəkətlər üçün hüquqi yaşa çatmayan uşağın, İnternet və digər İKT-dan istifadə olunaraq cinsi hərəkətlərdə istifadə etmək (qruminq) və uşaq pornoqrafiyası istehsal etmək məqsədi ilə istifadə olunmasından müdafiə olunmalıdırlar.⁹³

98. Uşaqlar İnternet mühitində uşaqların cinsi istismarı və cinsi sui-istifadəsinə qarşı mübarizə ilə bağlı Dövlət siyasətinin, proqramların və digər təşəbbüslərin işlənilib hazırlanmasında və icrasında iştirak etməyə cəlb olunmalıdırlar.⁹⁴ Onlar İnternetdə iddia edilən cinsi sui-istifadə və istismara dair məruzə edilməsi və telefon və İnternet yardım xətləri kimi informasiya xidmətləri vasitəsi ilə şikayət etmənin uşaq dostu və əlçatan vasitələri ilə təmin edilməlidir. Onlar bu xidmətlərdən istifadə zamanı onların konfidensiallığı və anonimliyi nəzərə alınmaqla məsləhət və dəstəklə təmin olunmalıdırlar.⁹⁵

Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri

99. Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri hüququ AİHK-nın 13-cü maddəsində öz əksini tapmışdır. İnternetdə hüquqları və azadlıqları məhdudlaşdırılan və ya pozulan hər kəs səmərəli hüquqi vasitələri hüququna malikdir.

100. AİHK-nın 13-cü maddəsi milli səviyyədə daxili hüquq qaydasında hansı formada qorunmasından asılı olmayaraq, AİHK hüquq və azadlıqlarının mahiyyətini həyata keçirə bilmək üçün müdafiə vasitələrinin əlçatanlığını təmin edir. O, AİHK-na uyğun olaraq, şikayətin mövzusu ilə işləmək və müvafiq kömək göstərmək üçün daxili hüquqi müdafiə vasitəsinin təmin olunmasını tələb edir.⁹⁶ Dövlətlər insan hüquqlarının pozulmasına dair iddiaların lazımı, hərtərəfli və səmərəli təhqiqatının aparılması kimi pozitiv öhdəlik daşıyırlar. Həyata keçirilən prosedurlar səlahiyyətli orqana Konvensiyanın pozulmasına dair şikayətə mahiyyəti üzrə baxmaq və aşkar edilmiş istənilən pozuntuya qarşı sanksiya tətbiq etmək, eləcə də qəbul edilmiş qərarın icrasına təminat vermək imkanı verməlidir.⁹⁷

101. AİHK-da təmin olunmuş hüquqların pozulmasına dair iddialara baxmaq vəzifəsi daşıyan daxili orqan olmalıdır.⁹⁸ Fərdin öz hüquqlarının müəyyənləşdirilməsində əqləbatan olmayan müddətlər müəyyən edən prosedurlardan şikayət etməyə imkan verən xüsusi hüquq meydanı olmalıdır.⁹⁹ Bu orqan müstəqillik və qərəzsizliyə təminat verə bilirsə məhkəmə orqanı olmaya da bilər. Ancaq onun səlahiyyətləri və təmin edilən prosedur qaydaları xüsusi hüquqi müdafiə vasitəsinin səmərəli olub-olmamasını müəyyənləşdirməyə icazə verməlidir.¹⁰⁰

102. Səlahiyyətli daxili orqan tərəfindən həyata keçirilən prosedur pozuntunun səmərəli şəkildə araşdırılmasına icazə verməlidir. O, səlahiyyətli orqana AİHK hüquqlarının pozuntusuna dair şikayətin mahiyyətinə dair qərar vermək,¹⁰¹ istənilən pozuntuya qarşı sanksiya tətbiq etmək və qurbana qəbul edilmiş qərarın icra olunacağına təminat vermək imkanı verməlidir.¹⁰² Hüquqi müdafiə vasitəsi şikayətçi üçün arzuolunan nəticənin əldə

⁹² Avropa Şurasının Uşaqların cinsi İstismar və sui-istifadədən müdafiəsinə dair Konvensiyası CETS №: 201, Maddə 2; Maddə 21, eləcə də bax: bu maddələrə dair İzahlı Hesabat.

⁹³ Eyni mənbə. Maddə 23

⁹⁴ Yenə orada. Maddə 9/1.

⁹⁵ Yenə orada. Maddə 13. Eləcə də bax: Nazirlər Komitəsinin üzv Dövlətlərə uşaqların hüquqları və uşaqlar və ailələr üçün sosial xidmətlərə dair Təvsiyəsi CM Rec(2011)12, Avropa Şurasının Uşaq Dostu Ədliyyəyə dair Təlimatları.

⁹⁶ Kaya Türkiyəyə qarşı, № 22729/93, §106.

⁹⁷ Smith və Grady Böyük Britaniyaya qarşı, № 33985/96 33986/96.

⁹⁸ Silver və Başqaları Böyük Britaniyaya qarşı, № 5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75 §113; Kaya Türkiyəyə qarşı, № 22729/93, §106.

⁹⁹ Kudla Polşaya qarşı, № 30210/96, §157.

¹⁰⁰ Silver və Başqaları Böyük Britaniyaya qarşı, № 5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75 §113; Kaya Türkiyəyə qarşı, № 22729/93, §106.

¹⁰¹ Smith və Grady Böyük Britaniyaya qarşı, № 33985/96 33986/96, § 138.

¹⁰² İatridis Yunanıstana qarşı, № 31107/96, § 60.

olunacağı əminliyi ilə şərtlənməməli, praktikada və qanunda səmərəli olmalıdır.¹⁰³ Heç bir hüquqi müdafiə vasitəsi təkliddə 13-cü maddənin tələblərinə tam cavab verə bilməsə də qanunda təmin olunan hüquqi müdafiə vasitələrinin məcmusu bunu edə bilər.¹⁰⁴

103. Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri mümkün, məlum, əlçatan, münasib və müvafiq təzminat təmin etmək imkanına malik olmalıdır. Səmərəli hüquqi müdafiə vasitələri birbaşa İnternet provayderlərindən (baxmayaraq ki, onların AİHK-in 13-cü maddəsinə uyğun kifayət qədər müstəqilliyi olmaya bilər), dövlət orqanlarından və/ya digər milli insan hüquqları institutlarından əldə edilə bilər. Təzminat üçün imkanlara xidmət təminatçısı və ya onlayn təminatçı tərəfindən sorğu, izahat, böhtan və ya təhqiramiz hesab edilən bəyanata cavab vermək imkanı, istifadəçi tərəfindən yaradılmış və onlayn xidmət təminatçısı tərəfindən silinmiş məzmunun bərpası və İnternet istifadəçilərinin əlaqəsi kəsildikdə yenidən İnternetə qoşulması və müvafiq kompensasiya daxildir.

104. Dövlətlər, fərdlərin insan hüquqlarının özəl şirkətlər tərəfindən pozulmasına qarşı müdafiə etmək kimi pozitiv öhdəliklərinin bir hissəsi olaraq, bu cür pozuntular baş verdikdə zərər çəkənlərin hüquqi və qeyri-hüquqi mexanizmlərə çıxışa malik olmasını təmin etmək üçün müvafiq addımlar atmalıdırlar.¹⁰⁵ Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Biznes və İnsan Hüquqlarına dair Əsas Prinsipləri müəyyən edir ki, şirkətlər əlçatan, proqnozlaşdırılan (prosesin hər mərhələsi üçün zaman çərçivəsi göstərilməklə, aydın və məlum prosedur, proses növlərində və mümkün nəticələrdə aşkarlıq və onların icrasının yoxlanılması üçün vasitələr təmin edən), ədalətli (informasiya, məsləhət və ekspertiza mənbələrinə çıxış), şəffaf və birbaşa olaraq fərdi şəxslərə beynəlxalq insan hüquqları standartlarına tam uyğun gələn hüquqi müdafiə vasitələri təklif etmək imkanına malik olan olmalıdır.¹⁰⁶

105. İnternet istifadəçilərinə onlar üçün mövcud təzminat vasitələri ilə bağlı aydın və şəffaf informasiya təklif olunmalıdır. Bu informasiya xidmətdən istifadə qaydalarına və/ya İnternet xidməti/onlayn provayderlərin digər təlimatlarına və siyasətlərinə daxil edilə bilər. İnternet istifadəçiləri öz narahatlıqlarını məruzə etmək üçün İnternet xidməti/onlayn provayderlərlə əlaqə yaratmaq üçün praktik və əlçatan vasitələrlə təmin edilməlidir. Onlar informasiyanı tələb etmək və onun bərpa olunmasını istəmək imkanına malik olmalıdır. İnternet istifadəçiləri üçün mümkün ola biləcək hüquqi müdafiə vasitələrinə bəzi nümunələr İnternet xidməti provayderlərinin idarə etdiyi yardım xətləri və ya qaynar xətlər, və ya İnternet istifadəçilərinin öz hüquqları və ya başqalarının hüquqları pozulduqda müraciət edə biləcəkləri istehlakçıların müdafiəsi assosiasiyalarıdır. Dövlət orqanları və/və ya digər milli insan hüquqları institutları (ombudsmanlar), məlumatların qorunması orqanları, elektron kommunikasiyaları üçün tənzimləyicilər, vətəndaşlara məsləhət idarələri, insan hüquqları və ya rəqəmsal hüquqlar assosiasiyaları və ya istehlakçı təşkilatları tərəfindən məsləhət təmin edilməlidir.

106. İnternet istifadəçiləri kibercinayətdən qorunmalıdırlar. Budapeşt Konvensiyasını imzalamış tərəf Dövlətlər vətəndaşları İnternetdə cinayət əməllərindən və pozuntularından qorumaq öhdəliyi daşıyırlar. İnternet istifadəçilərinin İnternetdə və ya ondan istifadə edilməklə törədilən cinayət əməllərindən və ya cinayət pozuntularından qorunacağını gözləməsi ağlabatandır.

¹⁰³ Kudla Polşaya qarşı, № 30210/96, §158.

¹⁰⁴ Silver və başqaları Böyük Britaniyaya qarşı, №5947/72; 6205/73; 7052/75; 7061/75; 7107/75; 7113/75; 7136/75 §113; Kudla Polşaya qarşı, № 30210/96 §157.

¹⁰⁵ Korporativ sosial məsuliyyət və Dövlətlərin insan hüquqlarını müdafiə etmək pozitiv öhdəlikləri məsələsi İzahlı Memorandumun 19-cu və 28-ci bəndlərində izah edilmişdir.

¹⁰⁶ Bax: Biznes və İnsan Hüquqlarına dair Əsas Prinsiplər: İnsan Hüquqları Şurası tərəfindən İnsan hüquqları və transmilli korporasiyalar və digər biznes müəssisələri Qətnaməsi A/HRC/RES/17/4 ilə təsdiqlənmiş Birləşmiş Millətlər Təşkilatının "Müdafiə, Riayət və Hüquqi Müdafiə Vasitəsi" Çərçivəsi (A/HRC/17/31), fəsil III, prinsiplər 28-31.

107. Kompüter məlumatlarının və sistemlərinin konfidensiallığına və toxunulmazlığına qarşı əməlləri və kompüterlərlə bağlı cinayət pozuntuları diqqət mərkəzindədir. Bura məzmunla bağlı cinayət əməlləri (uşaq pornoqrafiyası, müəlliflik hüququnun pozulması) daxil deyil, çünki onlar haqqında Bələdçinin uşaq hüquqları ilə bağlı bölmələrdə bəhs edilir. Müəllif hüququ olanların müdafiəsi İnternet istifadəçilərinin maraqlarından daha çox, həmin konkret qrupun maraqlarını özündə birləşdirmək üçün nəzərdə tutulmuşdur. Eləcə də, dinləmələr və kommunikasiyaların kəşfiyyatı barədə məlumatların məxfiliyi və qorunması bölməsində bəhs edilir.

108. İnternet istifadəçilərinin kompüter sistemlərini rahat və sərhədsiz olaraq idarə etmək, işlətmək və onlara nəzarət etmək kimi legitim maraqları var. Onlar istifadə etdikləri kompüter sistemlərinə, o cümlədən aparaturaya, onun tərkib hissələrinə, quraşdırılmış sistemdə saxlanan məlumatlara, direktoriyalara, trafik və məzmunla bağlı məlumatlara tam və ya qismən qanunsuz çıxışdan qorunmalıdırlar.

Bura, kompüter sistemlərinə və məlumatlara sistemlərin İnternet istifadəçilərinə və məxfi məlumatlar (şifrələr, informasiya və sirlər və s.) kimi məlumatlara çıxışa maneə yaranmasına gətirib çıxara bilən icazəsiz müdaxilədən (haker hücumu, krekinq və kompüterə icazəsiz girişin digər formaları) qorunma da daxildir.¹⁰⁷

109. İnternet istifadəçiləri zərərli kod (məsələn, viruslar və Troya atları) kimi kompüter məlumatlarına müdaxilədən də qorunmalıdırlar.¹⁰⁸ Onlar kompüter məlumatlarının¹⁰⁹ daxil edilməsi, ötürülməsi, zədələnməsi, silinməsi, dəyişdirilməsi və ya aradan qaldırılması vasitəsilə kompüter və ya telekommunikasiya sistemlərinin işləməsinə müdaxiləyə qarşı da qorunmalıdırlar, çünki məsələn, "xidmət hücumlarının, sistemin işləməsinə əhəmiyyətli dərəcədə yavaşladan viruslar kimi zərərli kodların, və ya sistemin kommunikasiya funksiyasını bloklamaq məqsədi ilə qəbulədənə külli miqdarda elektron məktublar göndərən proqramların (spam) dəf edilməsini" yaradan proqramlar mövcuddur. Bu, daxili qanunvericilikdən asılı olaraq, inzibati və ya cinayət əməli ola bilər.

110. İnternet istifadəçiləri məlumatdakı informasiyanın həqiqiliyinə etibar edən qanuni əməliyyatlar zamanı müxtəlif sübutedici dəyər əldə etmələri üçün məlumatların icazəsiz yaradılmasını və ya dəyişdirilməsini özündə ehtiva edən kompüter saxtakarlığından da qorunmalıdır.¹¹⁰

111. İnternet istifadəçiləri kompüter sistemlərində əks olunan və ya idarə edilən aktivlərin (elektron vəsait, depozit pulu) qorunması kimi legitim marağa malikdirlər. Onlar İnternet istifadəçisinin mülkiyyətini (pul, iqtisadi dəyəri olan daşınan və daşınmaz əmlak) birbaşa iqtisadi və ya mülkiyyət itkisi ilə nəticələnən kredit kartı fırıldaqçılığı kimi kompüter fırıldaqçılığı manipulyasiyalarından qorunmalıdırlar.¹¹¹

112. İnternet istifadəçilərinin kibercinayətdən qorunmasını təmin etmək məqsədi daşıyan istənilən təhlükəsizlik tədbiri AİHK standartlarına, xüsusilə şəxsi və ailə həyatına hörmət hüququna və ifadə azadlığı hüququna tam uyğun olmalıdır.¹¹²

113. İnternet istifadəçiləri AİHK-nın 6-cı maddəsində öz əksini tapmış ədalətli məhkəmə araşdırması hüququna malikdirlər. Bu, vətəndaş hüquqlarının və vəzifələrinin və ya İnternet istifadəçilərinin fəaliyyəti ilə bağlı cinayət ittihamlarının müəyyənləşdirilməsinə aiddir. Bu, xüsusilə, Məhkəmə tərəfindən bəyan edilmiş aparıcı prinsiplərə, daha dəqiq desək,

¹⁰⁷ Kibercinayətə dair Budapeşt Konvensiyası, Maddə 2, İzahlı Hesabat, §. 44-50.

¹⁰⁸ Yenə orada. Maddə 4, İzahlı Hesabat §, 60-61.

¹⁰⁹ Yenə orada. Maddə 5, İzahlı Hesabat §, 65-69.

¹¹⁰ Yenə orada. Maddə 7, İzahlı Hesabat § 81.

¹¹¹ Yenə orada. Maddə 8, İzahlı Hesabat § 86-88.

¹¹² Yenə orada. Maddə 15

ağlabatan müddət çərçivəsində müstəqil və qərəzsiz məhkəmə tərəfindən ədalətli və açıq dinləmə hüququ; məhkəmədə icraat başlatmaq, münaqişənin yekun həlli, əsaslandırılmış qərar və qərarın icrası hüququ; çəkişməli məhkəmə prosesləri hüququ və tərəflərin bərabərliyi hüququna şamil edilir.

114. Məhkəmə, İnternetlə bağlı proseslərdə olmasa da, ədalət mühakiməsinin icrasının keyfiyyəti (müstəqillik, qərəzsizlik, tribunal səlahiyyətli), tərəflərin hüquqlarının müdafiəsi (ədalətli dinləmə, tərəflərin bərabərliyi və açıq dinləmə), eləcə də ədalət mühakiməsinin səmərəli icrası (məntiqi cəhətdən məqbul zaman çərçivəsi) ilə bağlı ümumi prinsiplər formalaşdırmışdır.

115. İnternet istifadəçisi mümkün və səmərəli olan bütün daxili hüquqi müdafiə vasitələrini tükətdikdən sonra son qərarın qəbul edildiyi tarixdən etibarən altı ay¹¹³ müddətində Məhkəməyə fərdi ərizə ilə müraciət etmək hüququna malikdir.

¹¹³ AİHK-nın 15 sayılı Protokolu qüvvəyə mindikdən sonra bu müddət dörd ay olacaq.